

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXI. ÉVFOLYAM, 1931 DECEMBER

MAKKABEUSI ERŐ

kell mostanában a zsidónak minden küzdelméhez. Kivülről a gazdasági élet-halálharc fegyvereinek szomorú ritmusa csörög a fülébe és belülről felsajog a félelem a holnapért, a gond a jövőért. Makkabeusi erő kell a zsidónak mostanában, hogy helyt álljon a kataklizmás világválság közepette, hogy az elkeseredett küzdelem ködös-borús légkörében még arra az olajos korsóra is gondoljon, amely annyi csodát művelt Izrael történetén keresztül.

Nem a makkabeusok szelleme ragyog-e felénk a lobogó lángocskákból, melyek bizony már más viharokat is láttak és nem aludtak el sohasem?! Nem a makkabeusi csodaolajról regélnek-e, mely martirokat és messiásokat kent fel egy szebb jövőre hőszeivá? Csakugyan a mai idők gyújtópontja csak felrobbanással fenyegeti a világot és nem pattanhat-e ki belőle egy isteni szikra, mely a próféták jövőre megváltás csillagát lobbantja a sujtott ember lelke elé?

Makkabeusi erő kell, hogy acélozza most minden zsidó izmait, idegeit. A gyűlölet hullámai csapnak feléje mindenfelől. Tudományok csarnokaiból és népgyűlések fórumairól egyaránt. Izgató, uszító jelzavak röpködnek a levegőben. Tüzes csóvákkal lövöldöznek a zsidóság bástyáira. Nem útmutató világosságok-e a makkabeusi lángok, hogy őrizzük belső mécseseink meghitt fényét, hogy óvjuk a tűzhely ősi melegét, hogy vigyázzunk a zsidó értékek örök szent-ségére és ne engedjük át szívünket kétségnek, csüggedésnek, apátiának?

Nehezebbek-e ezek az idők, mint a makkabeusok napjai voltak? És hányszor ismétlődtek mázsás súlyokkal a történelem hullámvásán át? Ki tudja, talán a könnyek árja sodort minket mindig partjainkra. Ezért indul meg lelkünk minden könnyhulláson. És most, „mikor bennünket ér, megijedjünk?”

A makkabeusi erő nem fogyhat ki a zsidóságból soha. Értelmetlen volna a sorsa, ha üldöztetések, elnyomások évezredeiből győzelmesen kikerülve, az új idők kaoszában „gazdasági lehetetlenülés”-nek esne áldozatul.

A zsidó Sors folyói titokzatos ősforrásból fakadnak és a Végtelenség örök óceánja felé hömpölyögnek. És makkabeusi mécses villannak és intenek magasból és mélyből: Nem szunnyad, nem szendereg Izrael őre. Makkabeusok népe nem veszhet el. (P. J.)

Dr. Wallenstein Zoltán, pécsi főrabbi:

Chanukai szikrák

Lobognak a chanuka-mécsesek. Belenézek fénykoszorújukba. És azt látom, hogy Fáraó konoksága, Nebukadnécár zsarnoksága, Hámán gonoszsága, Antiochusz Epifánész csábító bálványvilága, Menelaosz hűtlensége, Jázon árulása, Hadrián vasbilincse, a gyűlölet minden amáléki lobogása — gyöngye a mégis csak föltámadó Jog lángpallosával szemben. Az Igazság hitének chanuka-tüze nyolcszor erősebb és nyolcszor diadalmasabb.

*

Bábel szomorúfüzeire aggatott árva lantunkat tizennégy évvel ezelőtt végre Libánon cédrusaira függeszthettük. Napjainkban némely Antiochusz Anglikusz gögje le akarja onnan szakítani. És nem gondol a történelemre. Hogy Mózesnek sem volt más fegyvere Fáraóval szemben, mint a meggyőződés igazsága. A Makkabeusok is csak a jogra hivatkoztak. És íme, a chanuka lángja azt hirdeti, hogy az Eszme, a Jog, az Igazság sokkal nagyobb erőforrás a zsidóság számára, mint bárminő deklaráció, szerződés vagy paragrafus.

*

Csak a trendellizésnél megy dióra a játszma. De akik megelégtünk már ezt a „stell ein“-es, pörgettyűjátékos magyar zsidó életet, azok úgy érezzük és azt hirdetjük, hogy itt a zsidó jövő forog a kockán.

*

A menóra nem *multak* múzeumi halottaserek-lyéje, hanem *örökélő* fényforrás, amely a zsidó jövőre útjait világítja meg.

*

Most, amikor az európai gazdasági krízis megtizedelő körúton jár, a makkabeusi fénytollak lobogó oltártüze azt hirdeti az ifjan is vén „izraelita” gólemlelkűségnek, hogy *mindent* le lehet építeni ezen a világon, *csak* a szebb zsidó élethez való *bizalmat*, csak a jobb zsidó jövőre való *bátorságot* nem.

*

A villanytelepen a vezetéket megérinthei egy veréb úgy, hogy menten kialusznak a legragyogóbb és legnagyobb transzparenszek is. De a pislákoló, kicsiny chanuka-mécseseket a gólusz fekete halálma-

KITÜNTETÉS. A kormányzó *Kemény Lajos* gyáros, az óbudai hitközség elnökét, aki feleségével együtt számos jótékony intézményt tart fenn, továbbá *Beck József*-et, a Magyar Radiátorgyár Rt. vezérigazgatóját, aki nemrég a Zsidókórházat ajándékozta meg bőkezűen, végül *Róna József*-et, a nagy szobrászművészt kormányfőtanácsosokká nevezte ki.

HÁZASSÁG.

Kallus Sárkát (Wely-Gyres, Szlovenszko) eljegyezte *Weisz Jakab (Sátorajáújhely)*, a *Tiferesz Bachurim* alelnöke.

HALÁLOZÁS.

Novisadon nagy részvét mellett temették október 6-án *Rainer Simon*-ét, az ottani Izr. Nőegylet köztiszteletben álló elnöknőjét, akiben *Rainer Simon*, az ottani *Chebra Kadisa* elnöke feleségét vesztette el. A temetésen, amelyen felekezeti különbség nélkül vett részt az egész város polgársága, dr. *Kiss Henrik* főrabbi, *Frank Gyula* hitközségi elnök, dr. *Lusztig Nándorné*, a Nőegylet alelnöknője és *Klein Ármin* hitközségi jegyző mondottak búcsúbeszédet.

„TENOM“ HÁZASSÁGKÖZVETÍTÉSI IRODA, alaposan feldolgoz minden beérkezett ajánlatot. Nagy tapasztalat, érzék és hozzáértés az egymáshozillóság tekintetében. Korrekt, diszkrét és feltétlen megbízható. Óriási összekötetés. Kiterjedt ismeretség zsidó körökben. Cégnélküli diszkrét levelezés. Fogad: Szombat és ünnepnap kivételével naponta délután 3—6 óráig VI., *Laudon* ucca 6.

AZ ÚJPESTI CHEVRA KADISA 80 éves jubileuma alkalmára gyönyörű, új tóráköpenyt készítették, amely *Herz Emma* aranyhímző-műtermében készült.

OKLEVELES TANÍTÓ olcsón tanítást vállal. Tanít elemi, polgári, németet, hébert és bármicvóra előkészít. Cím: Nagymező ucca 12., II. 23.

KUFFLER כשר ETTEREM

Vilmos császár-út 39. Hajós-utca sarok Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut. 167 57

Étlapszerint választható **menü** délben **1.80**

Este 1.60 leves, sült, tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napi bérletjegyénél külön engedmény. Összejövetelek és lakodalmak részére külön torom. Menürendszer alapján is!

Ritka alkalom!

A házat eladom, esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözökös költségessége folytán egyenként is minden elfogadható árért eladom.

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88
(saját ház) Telefon: 515-81

GROSZ LIPÓT

uriszabó termei
B U D A P E S T
VI., Vilmos császár-út 17. sz.
Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű angol szöveteket tart * Szabása a divatnak teljesen megfelelő * Kiállítása elsőrendű, a legkényesebb ízlést is kielégíti * Árai rendkívül mérsékelték Fazonmunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jót kap

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KŐFARAGÓMESTER
SIRKÖRÁKTÁRA

Telefon: Aut. 246-74
Tervezések díjtalanul

V., Pozsony-út 1-3

Orgonahangverseny
a Dohány-utcai templomban

A Pesti Izr. Hitközség restaurált templomának új orgonáját mely szakértők szerint az ország leghatalmasabb orgonája, **hangverseny keretében fogja bemutatni**, amelyet a Hitközség inségakciója javára rendez, **november hó 26-án, este fél 8 óraj kezdettel.** — Jegyek 1-20 pengőig válthatók a Hitközség főpénztáránál (Sip-utca 12. I. em.) az összes körzetekben és a nőegyleteknél

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest, Felelős: Schmidek Géza.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

Todesco Hermann az iskolaalapító filantróp (1831)

Todesco der jüd. Schul-Mecän

(Dr. Friedmann Ignác műgyűjteményéből)

(Aus der Sammlung Dr. Ignaz Friedmann in Budapest)

Bibliai jelenet a „Mateté” héber kis-színpadon Tel-Avivban

A „Mateté” héber kis-színpad zenekara

Die hebräische Kleinbühne „Mateté” in Tel-Aviv

darainak minden szárnycsapdosása sem olthatja el,
mert maga Izráel — a világ Menórája.

*

Nem azt jelenti a chanuka, hogy kanócot az
olajba, gyertyát az ablakba. Hanem azt követeli,
hogy lángot a zsidó szívekbe, tüzet a zsidó életbe!

*

Nem azok a hősök, akik erőszakot követnek el
a zsidóság emancipációján és recepcióján. Hanem
azok a vitézek, akik makkabeusi kitartással mégis
bíznak a jog hatalmában, — mert hisznek a zsidó
chanuka csodájában.

*

A Makkabeusok hősies bátorsága és megalkuvást
nem ismerő gerincessége a mi örök büszkeségünk.
Erőnk csak akkor lesz, ha — követők leszünk.

*

Szebbet, jobbat, nagyobbát nem kívánhatok az
én magyar zsidóságomnak, az én zsidó népemnek,
mint azt, hogy ez, az alkalmazkodást és csúszó-mászó
alázkodást nem ismerő, hasmóneusi fölemelt fejjel
hitvalló zsidó szellem legyen — programmunk és
diadalunk!

Fenyő László: Apák

Apák, apáink hova lettek,
hajuk hogy egyre havasabb lett,
léptük botra-támaszkodó:
gúnyjuk porlóbb és szárazabb lett - -
szavuktól nincs már aki retteg,
silány legenda lett a szó.

Zsarnokot láttunk ez apákban,
akik örök kiskorúságban
marasztalják fiaikat
és íme elhaltak mellőlünk,
észbekapunk: mi is felnőtünk,
magunk törhetjük az utat.

Apák, ma is be szívesebben
kivánnám szavatok, bár feddjen
és szemetek tekintetét
s bíráló, tisztahitű szátok:
mint mai ifjú óriások
gerinctelen dicséretét.

Ó jaj, nincs már apa felettem,
felnöttem, én is apa lettem,
alattam egy új nemzedék —
és aki még apának látszott
messziről, mint felnőtt barátot
üdvözöl és nyujtja kezét.

Fiatalok, kik félve vártok,
hogy lennék bíráló-apátok,
jól van hát, apátok leszek —
és áldást terjesszen, vagy átkot:
fejem fölé magam is várok
egy magasabb apa-kezet.

MANDEL BERNÁT: TODESCO

A mult század negyvenes éveinek elején keres-
tek Pozsonyban az 1820-ban alapított és közben hí-
ressé vált magyar királyi izr. Primär Hauptschule,
valamint Todesco Hermann bankár alapítványából
létesített és 1842 november 23-án megnyitott izr.
kiseddővő intézet számára alkalmas épületet. De a
törvény akkor még nem engedte, hogy zsidók a ghet-
tón kívül ingatlant vásárolhassanak, ezért báró Szina
saját neve alatt vette meg arra a célra 1842-ben a
Gaisgasse 51., később Kisfaludy ucca 6. szám alatt
álló gróf Apponyi-féle könyvtári épületet, mely vé-
telhez, mások hozzájárulása mellett, Todesco Her-
mann egymaga 25.000 forintot adott. 1844 május
7-én, Lagboomer napján kellő átalakítás után felavat-
ták ezt az iskolaépületet nagy ünnepélyességgel,
melynél jelen volt az akkori eleink kultúrája iránt
meleg érdeklődéssel viselkedő Mária Dorottya pala-
tinusnő*), sok főnemes és számos előkelőség.

A nagy iskolabarát Todesco Hermann Pozsony-
ban született mint Todesco Áron Hirschnek fia, aki
1789-ben Boroszlóban feleségül vette Pick Babettát.
Anyai részről tehát Todesco Hermann valószínűleg
utóda volt az 1729 május 18-án Pozsonyban elhalt
Mordche Mochiachnak, kinek unokája, r. Jezsajás
Pick, boroszlói rabbi volt (1793—1794). 1809-ben
Todesco Hermannak már selyemnagykereskedése volt
Bécsben. Nemsokára az értéktözsdére kezdett járni,
ahol tekintélyes vagyona tett szert, amelyet azon-
ban Ferenc császár halála után bekövetkezett rapid
árfolyamesés következtében teljesen elvesztett. Hir-
telen elszegényedvén, közel volt — amint ezt Sieg-
mund Mayer „Die Wiener Juden“ című könyvében,
284 l. elbeszéli — az öngyilkossághoz, de életereje
visszatartotta attól és csakhamar visszatért a börze-
üzletekhez. A harmincas évek végén a Nordbahn-
részvényekkel oly szerencsésen spekulált, hogy azo-
kon néhány millió pengő forintot nyert. A gazdag
Todescot barátságos és jókedvű voltánál, valamint
bőkezűségénél fogva mindenki, kicsi és nagy, szegény
és gazdag egyaránt szerette. Háza és családja nem-
sokára nagy szerepet vitt pénzügyi és előkelő társa-
dalmi körökben is. Számos emberbaráti intézményt
alapított saját költségén. Ezek közt Badenben egy
nagy, felekezetenküli üdülöházat, Bécsben tekinté-
lyes családi alapítványt, Pozsonyban az első kised-
dővő intézetet és a Primär-iskolának állandó otthont.
Aránylag fiatalon halt meg 1844 november 23-án.
Midőn 1848 április 23-án az antiszemitáktól fel-
heccelt csöcselék Pozsonyban pogromot rendezett és
ezt a kultúrintézetet rommá tették, Todesco Hermann
baronizált Eduárd nevű fia 4000 forintot adományoz-
zott ezen iskola újjáépítésére és berendezésére. Jog-
gal hordja a Torna uccában szép, tágas telken, kis
előkert mögött álló iskola homlokán e feliratot:
„Todesco Hermann-féle alapítvány.“

*) Érdemes volna ennek a finom és nemeslelkű nagy-
asszonynak többszöri jóságos érintkezését zsidó ügyekkel
és a héber kultúrával külön cikkben méltatni. M. B.

J. L. PEREZ: A CHANUKKA MÉCSES

Ma este chanukka van, elmondom hát nektek egy ember történetét, aki — távol legyen tőletek! — elszegényedett és egy chanukamécses felsegítette...

Azt hiszitek talán, hogy aranyból volt? Vagy ezüsből? Nem bizony, csak rézből volt és még hozzá el is volt törve. Régi idők óta öröklődött a családban. Kajla volt, összegörbült és néhány ága is hiányzott...

Gazdája valaha jelentéktelen ember volt...

Hirtelen meggazdagodott.

Ha egy zsidó meggazdagodik, mingyárt a feje tejére állítja a házat. Leveti a kaftánt, „német“ ruhát ölt, a felesége francia divat szerint jár és nem hord parókát. Volt két fia, ezeket nyomban kivette a chéderből és a gimnáziumba küldte. Az egész berendezkedés megváltozott... Volt egy könyvszekrénye: de kinek kellene még ezek a könyvek? Odaajándékozta a bejsz-hamidrásnak. A régi szekrényt pedig szétfürészeltette és felvágatta aprófának a konyha számára... Hatalmas tükröt akasztott a helyébe. Az asszony hirtelen beleszeretett sajátmagába és életnagyságban akarja magát látni. Zsibárust hívnak és félig ingyen eladják az összes régi bútorokat és helyette Tizennegyedik Lajost vesznek: görbe, de aranyozott lábú, kicsi, de párnázott székeket. Keréken gurulnak, — igazán élvezet! — Csak az ember fél rájuk ülni.

Volt a háznál némi régi ezüst: eszróg-kosarak, fűszertartók — egy részüket eladták beolvasztásra, a többit pedig szegény rokonoknak adták nászajándékul. Üveget és kristályt vettek helyette... Virágedényeket, vázákat, csupa modern dolgot.

De fordult a szerencse és a kenyér egy napon a vajas felére esett. A fiúknak sem tudtak már semmit küldeni, akik külföldön tanultak.

Nagy kínos-keservesen prolongálták a váltókat...

Napról-napra rosszabbodott a helyzet. Már azt is keresni kell, hogy mit tegyenek a zálogba. Tizennegyedik Lajos már régen megrokkant... Üveg és kristály eltörött... Pár összeragasztott cserép maradt csak belőlük...

Már meglehetősen nyomorognak...

És ha az embernek rosszul megy a dolga, megint eszébe jut a zsidóság...

Az asszony gyakran kölcsönkéri a szomszédból a „Ceénó-Ureénó“-t és olvasgat belőle. Pan Salamon ismét Slejme-Szalmen lesz és néha taleszben és tefilinnel imádkozik. S mikor eljön a chanukka, egyszeribe kedvük támad gyertyát gyujtani...

Gyertya még csak akadt valahol. De sehol egy hasáb fa, amire ráragaszthatnák. A konyhában már egy forgácsot sem találnak.

Ekkor jut Slejme-Szalmen eszébe, hogy valamikor a nagy megújulás napjaiban egy ócska chanukamécses hajított fel a kemencére.

„Slejme-Szalmen“, kéri az asszony, keresd elő!

Széket állítanak egy asztalra, odatörlék a kemencéhez; minden reszket s imbolyog. Tizennegyedik Lajos csikorog, Slejme-Szalmen élete kockáztatásával felmászik és lehozza a mécses.

Nagy kinnal lemosásák róla a piszkot és port és megáldják a lángot...

Így megy ez az első és a második napon, egészen a nyolcadik napig. De mindig vacsora nélkül térnek nyugovóra. Slejme-Szalmen búsan ül az asztalnál, vele szemben — a felesége: mind a ketten azon töprengenek, hogy mihez kezdjenek, hogy éhen ne vesszenek.

Csöngetnek. Mindketten felugranak és az ajtóhoz futnak. Ismerős fiatalember jött, lóató-futó, mindenből üzletet csináló ember. Mi ujság?

A fiatalember alig bírja visszafojtani a kacagást. Valami bolond angol jött Varsóba, olyan borotvált képe van, hogy talán álruhába öltözött nőszemély.

Ez összevásárol mindenféle ócskaságot. Kint van a ház előtt. Behívjam? Esetleg találtok valami neki-valót.

Ilyen régi háztartásban biztosan akad valami...

A házaspár egymásra néz. Miféle régiség van a házban? Eközben bejött az angol; elúnta kint a várakozást és az ajtó nyitva volt. Belép, leveszi a kalapját, ránéz a chanukkamécsesre, odarohan, a kezébe veszi, a keze reszket, szeme lobog...

„Ugye mondtam, hogy bolond!“ mondja a fiatal ember.

„Hogy adják? Hogy adják?“ kéri az angol tört németiséggel.

Egyszóval eladták neki a chanukkamécses. A házaspár magára maradt.

„Tényleg bolond!“ állapítja meg Slejme-Szalmen.

„Talán Élijáhu próféta volt?“ mondja az asszony. „Megjutalmazott a chanukkagyertyákért?“

Annyi bizonyos, hogy tellett vacsorára, reggelire is, új ruhára is...

A pénz valahogyan szerencsét hozott... A szerencse kereke ismét megfordult.

Slejme-Szalmen megint Pan Salamon lett...

S ha az embernek szerencséje van, mindenben szerencséje van. Jó hírt hoznak a levelek a külföldön tanuló fiúktól. A maguk lábára áltak. Mérnök lett Londonban az egyik és megnősült. Kéri a szüleit, hogy látogassák meg, ismerkedjenek meg a feleségével... Odautaztak...

Az első napokat otthon töltik a fiúnál és örülnek a családi boldogságnak. Azután körülnéznek Londonban: mennyi ház, gyár, színház, kiállítás!

Egyszer egy múzeumba viszik őket...

Már most képzeljétek el, hogyan csodálkozott az öreg házaspár, mikor az egyik teremben egy üvegbura alatt viszontlátták az ócska chanukkamécses... Rögtön megismerték a vicsorgó vén oroszánról... meg az ágakon ülő madarakról... görbe talpáról és csonka kelyheiről.

„Igazán megáll az ember esze!“ szól Slejme-Szalmen, kit most miszter Salamonnak hívnak.

„Hát mégsem Élijáhu próféta volt?“

Fiatal menyük előtt szégyelnek hangosan beszélni, vagy kérdezősködni. Elgondolkoznak...

Fordította: Dr. G. Gerő László.

PRAGER FERENCNÉ: KISS JÓZSEF EMLÉKEZETE

Prager Ferencné hátrahagyott írásaihoz közöljük Kiss József halálának tizedik évfordulója alkalmából a költőnek e bensőséges méltatását, mely érdekes fényt vet a most egy éve elhunyt poéta-lelkű nagyszonyra is.

Kiss József és Prager Ferencné

Ismét meggyújtjuk a kegyelet mécsesét halhatatlan költőnk, Kiss József halálának évfordulóján, hogy áldozzunk szellemének. És ez évforduló alkalmából önkéntelenül fölvetődik bennem a kérdés, vajjon van-e még egy pont ebben az országban ma, ahol néhány ember összeverődik, hogy a porladó költőről megemlékezzenek? Nem ok nélkül kérdezem ezt, hiszen a költő fénykorában ilyenkor télen Kiss József tiszteletére gyultak fel a hatalmas hangversenytermek csillárai és nem volt az országban pódium, ahol nem zengettek fel Kiss József közismert költeményeinek strófái. Az ő hatalmas költészete, színes fantáziája, gyorsabb ütemre szította a vért és ünneppé avatta, még a hétköznapot is.

Sokan lehetünk itt, akik még Jászai Mari bűgő orgonahangján hallottuk felsírni a „Jehova“ strófáit, hallottuk a „Tüzek“ komor és viharokat jósló muzsikáját s hallottuk „Knyáz Potemkin“ lázító erejű ritmusát, amely magával sodort bennünket. És a költő, aki ezt a hatalmas erejű költészetet hagyta örökül nekünk, ma némaságra van kárhóztatva, de hisszük, hogy eljön az ő géniuszának reneszánsza.

A költő élete alkonyán érezte már, hogy ez a korszak eltávolodott tőle. Idegennek, magányosnak érezte magát ebben a hangoskodó világban, melyben az igaz költő hangja mind ritkábban csendülhetett fel. Az a Kiss József, aki a *Hét* hasábjain az új magyar kultúra zászlóvivője volt, aki maga köré csoportosította kora legtehetségesebb íróit, aki vezérként diktálta hétről-hétre az új irodalmi szellemet, öreg napjaira begubózva magárahagyottan, a négy fal szűk világában elmélkedett, a dicsőség mulandósága és az emberek gyarlósága felett.

„Akiknek nevére honfi szive dobban,
Az én árva nevem nincs az ő sorukban.“

Ezeket a keserű sorokat írja egyik költeményében, mikor túlságosan felhalmozódott benne a szomorúság, mikor látta, hogy a nagyhangú ürességek elnémítják a költészet szívhangjait, mikor a közöny és gonoszság két partja között hanyódott a költő álomhajója.

Azok a kevesek, akik a nagy költőt élete alkonyán körülvettük, akik igyekeztek enyhíteni nagy magányosságát, jól tudják velem együtt, hogy a gondoktól, bajoktól elhagyatottságában mennyit szenvedett és mennyire fájt neki, mikor azok is ellene fordultak, akiket ő segített fel a magyar Parnasszusra. A költő a nagy szellemek magasságából tekintett le a kis kufárkodók seregére és látnoki szemekkel elnézett az időtlen időkbe, amikor a közelség csorbáit homályba burkolja majd a messzeség és a megtépett zsidó költő glóriásokkal ül egy sorba.

„Időm lejárt, hanyatlík napom,
Ifjú titánok üssetek agyon.
Voltam nagy úr. Hírem szétfutott,
Birokra kelni ma már nem tudok.
Babéredőkön vitt utam keresztül,
Léptim nyomán most őszi haraszt rezdül.
Voltam király: zsidók királya,
Még mindig nagyon göröngyös e pálya.
Golgota hajdan... ma várja guillotin,
Rendben van! Rajta! Én hős fiaim!
De egyet mondok ifjú titánok,
Holtom után én csak hazatalállok.
És hurkot kötök és szétverek
Én elcsigázott, fáradt, vén gyerek,
Levedlik rólam folt, kiépül csorba,
Glóriásokkal ülök majd egy sorba,
Arany karszékekben, lábam alatt zsámoly,
Körém udvart sző az idő, a távol.
Mert szélesek és nagyok a világok,
Hol lesztek akkor, fiatal titánok?“

Emlékszem, mikor Kiss József felolvasta nekem ezt a versét. Hangja meghatottságtól remegett, majd a költemény végén, mikor látnoki hittel tekint a jövőbe, az ő csodálatosan halk orgánuma erőteljesen zengett. Szemei kigyultak és én éreztem vele együtt, hogy a költő valóban ott fog trónolni időtlen időkig az emberiség prófétás

nagyjai között, a végtelenség magasságában. Szinte azt mondhatnám, hogy a lelkem legmélyén köszönetet mondtam azoknak, akik a költőnek keserűséget okoztak, mert minden bánat és fájdalom a költő lelkéből, szebbnél szebb gyöngyszemeket hozott felszínre, mint ahogy a gyöngykagyló is kincsében termeli a csodálatos drágagyöngyöket.

És a költőfejedelem késői napjai olyanok voltak, hogy sokszor meríthetett inspirációt belőlük, fájdalmas költemények megírására. De mindig azt tapasztaltam, hogy a költő az örök nagy gyerek, mindannyiszor megvigasztalódott, ha szomorúságának gyermeke, a vers megszületett. A költőt az alkotás isteni gyönyörűsége kárpótolja szenvedéseiért. Ezt megtanultam Kiss József közelében. Mi pedig szerény köznapi halandók bánatunkra a költőnél találunk vigasztalást. És ezért elmondhatjuk, a költő mindannyiunkért szenved és mi mérhetetlen hálával tartozunk annak, aki saját érzéseinek keresztül mindannyiunk lelkét rezgésbe hozza és hangot ad örömeinknek és bánatunknak.

A költőnek, sajnos, prózai gondjai is voltak. Az ő szemérmes lelke ezeket nem öntötte versbe, ez inkább levélbe kívánczolt s én azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha felolvasom itt egy levélkéjét, mely élénken világot vet lelkiállapotára.

„Egyetlen! Én már csak töredékben vagyok a világon. Csupa szenvedés, nyomorúság. Legalább 10 évvel, tovább éltem, mint megengedhető. Engedje, hogy mind a két drága kezét megcsókoljam. Ha jobban lesz, látogasson meg. Még egyszer látni akarom, aki nekem a legkedvesebb ideálom volt. Ne küldjön több virágot nekem. A virág nagyon drága, de ha egy kis fehér kockacukrot szerezhet valahonnan, annak nagyon örülni fogok és hálás leszek.

Az a rom, amely valamikor a Kiss József nevét megérdemelte.“

Még ma is könnybelábad a szemem, ha arra gondolok, hogy a beteg, öreg költőnek nélkülöznie kellett akkor, mikor az üzérkedők tobzódtak és duskáltak a jólétben. Természetesen, amennyire csak tőlem telhetett, igyekeztem a költő panaszait enyhíteni, magánosságát felvidítani és ha rövid ideig elmaradtam és mással küldtem virágot, már jöttek a kedves sorok, türelmetlen nógattással.

„A maga látása fölér minden virággal és minden piskótával. Egy hete nyomorgok, szenvedek. Oly nehezen várom a tavaszt. Drága, kedves kezét csókolom. Kiss József.“

Talán kérkedésnek látszik, hogy ezeket a sorokat én itt felolvasom, de inkább magamra veszem a hiúság látszatát, mint hogy veszendőbe menjenek ezek az apró kis foszlányok Kiss József lelkéből, mert szerény véleményem szerint minden sor írás, melyet ő valaha papírra vetett, közkinccs és a jövő krónikásának talán e kis papirfoszlányokra is szüksége lesz, ha a költő lelki portréját meg akarja majd konstruálni.

Sok meghitt beszélgetésünk alkalmával mesélt nekem az ifjúságáról, küzdelmes fiatal éveiről és az édesanyjáról, akit mindenekfölött szeretett.

Különösen élete alkonyán elfogta a vágy, hogy újra leborulhasson arra a besüppedt hantra a temető szélén, amelyről a világ egyik legszebb költeményét írta:

*„Valahol messze, valaha régen,
Megástak egy sírt, a temető szélén,
Fája elsüppedt, hantja behorpadt,
Ki nyugszik ottan, azt én tudom csak,
Én tudom csak.*“

„Elmegyünk együtt Rimaszombatra“, mondta egy alkalommal a költő. „Maga eljön velem az édesanyám sírjához, Nusika; még egyszer, utoljára gyermek akarok lenni és ki akarom sírni magamat az édesanyámnál.“

Nem valósult meg ez a vágya sem Kiss Józsefnek. Nagyon rohamosan gyengült és egy panaszos napon azt mondta nekem:

„Nusikám, én már nem megyek magával Rimaszombatra, egyedül kell majd fölkeresnie az édesanyám sírját. Egy dombon fekszik, kocsin menjen majd, mert messze van a temető. Ölelje meg helyettem azt a drága hantot s aztán majd mesél róla nekem, ha visszajön, mint ahogy maga szokott nekem mesélni.“

Nem volna teljes e kis megemlékezésem, ha elfelejteném említeni Kiss József utolsó éveinek legtisztább örömét, az ő kis unokáját, Sárrikát, vagy amint ő nevezte: Susukát, aki derűt és vidámságot vitt az életébe. Kiss József sohasem mulasztotta el emlegetni Susukát, gyakran leveleibe is beleszötte és leghívebben akkor jellemezem a költő elragadtatott szeretetét, ha felolvasom ezt a pár sort, melyet fiam esküvője alkalmából írt nekem:

„Aranyos, kedves Prágerném!

A családi esemény alkalmával fogadja legmélyebb gratulációm. Kívánok Önnek olyan szép unokát, mint az én aranyos Sárrikám, akinek Ön bizonyosan már hallotta is hírét. A legelső alkalmat fel fogom használni, hogy Önnek bemutassam. Az összes gráciák karonfogva megjelentek bölcsőjénél és értékes ajándékokat hoztak neki. A legértékesebb ez ajándékok között az örök mosoly és örök vidámság. Az én monoton életemnek ez a legnagyobb gyönyörűsége. Kívánok Önnek hasonló édes kis unokát. Nyomorék vagyok. A lábaim rosszak, különben már rég felbotorkáltam volna a Rózsadombra. Kezét csókolja öreg barátja Kiss József.“

Mi, akik itt évről-évre kegyeletos szívvel megjelenünk, hogy ébren tartsuk a nagy költő emlékezetét, őrizői vagyunk annak az örök tűznek, mely Kiss József költészetéből olthatatlanul lobog az időbe és amelyet e kornak jeges közönye sem tud eloltani. Mi őrzői vagyunk a fénynek, mert a zsidóságnak mindenkoron az volt a hivatása, hogy a szellem szövétnekét lelkének szent olajával táplálja, ébrentartsa és megőrizze a világosságot az emberiség számára. Ma még csak a mi kis körünkben lobog ez a fény, de hiszem és tudom, mint ahogy a költő azt előre meglátta, hogy eljön majd az az idő, amikor Kiss József szelleme újra teljes fényében fog tündökölni.

Palesztinai bevándorlók a kormánybiztos előtt. Tréfás kigúnyolása a bevándorlás szigorú ellenőrzésének az érkező hajókon. Mateté héber kis-színpad (Tel-Aviv) Jüdische Imigranten vor dem Regierungskommissär

I. GALESER (JERUSALEM): A „MATETÉ“ HÉBER KIS-SZINPAD TEL-AVIVBAN

Az utóbbi időben Palesztinában számtalan kis színpad, kabaré alakult. Üttörő munkát végzett e téren Avigdor Hameiri „Kumkum“-ja, melyet a „Mult és Jövő“ több ízben ismertetett. Újabban igen népszerű lett a „Mateté“, amely négy év óta, megszakítás nélkül, működik és évente körülbelül 120.000 látogató előtt 100 előadást tart. Programja kéthónaponként változik és a városokban, Tel-Avivban, Jeruzsálemben épp olyan érdeklődést kelt, mint a vidéken, a munkástelepeken, a kolóniákon, ahol a hétköznapok nehéz, egyhangú munkája után ünnepi hangulatot, vidámságot varázsol.

„Mateté“ annyit jelent, mint „seprő“. Már a név megjelöli ennek a szatirikus színpadnak irányát, amely a pártokon felül állva, jobbra és balra néz a kritika és a satíra szemével. „Ez a színház a legjobb fokmérője Erec Izraélben a közönség hangulatának“, mondotta nemrégiben Jeruzsálem kormányzója, Keith Roach. A kormánnyal már régen hadilábon áll a „Mateté“. Sőt midőn egy angol rendőrtiszt igazságtalan viselkedését a zsidókkal szemben éles bírálat tárgyává tette és megengedte magának, hogy az illetőt „Szudánba száműzze“, Danielt, a rendezőt egyhónapi fogházra és 50 font pénzbírságra ítélték. Egy ízben a főkomisszárius helyettese, Luck, az előadás előtt 5 perccel jelentette, hogy a „Mateté“ egész társulatát börtönbe veti, ha egy bizonyos politikai szatírárt előadnak. Mikor ez a szám került sorra, az összes szereplők lakattal a szájukon vonultak fel a színpadra és a konfernaszié kihirdette: „Look here please“. A mondat kettős értelmű: „Nézzenek ide kérem“, vagy „Luck van itt kérem“. (Luck úr tényleg ott ült a nézőtéren.)

A „Mateté“ elve mindig az volt: „Nevetve szabad pofonokat osztogatni; ez jobb, mintha az ember komoly arccal hazudik.“

Az arabok is nagy érdeklődéssel kísérik ennek a kis héber színpadnak a működését és többnyire számos héberül beszélő arab nézi végig az előadásokat. Az arab ujságok egész oldalakat szentelnek a „Mateté“-nek. Különös szimpátiával kísérik a kormány ellen irányuló számokat, de az sem szül rossz vért náluk, ha az arab élet ártatlan jeleneteit karikírozzák. Tudják, hogy ez a seprő az egész közélet minden területén, minden titkos sarkán végigsöpör, hogy minden párt, minden irány megkapja a magáért. A két komoly héber színház minden előadását a „Mateté“ karikatúrája követi, többnyire igen sikerült formában.

De tisztán művészi szempontból értékes hangulatképek is helyet foglalnak a „Mateté“ majdnem minden műsorában, komoly héber dalkompozíciók, ifjú írók és komponisták művei. A dekorációkat a Hamburgból származó Luftglas készíti. A tehetséges rendező, Daniel, néha valóságos kis remekműveket nyújt a publikumnak.

A társulat fiatal, jó erőket egyesít magában. Számuk kezdetben hat volt, most 16. Szerződésük van Németországban, Lengyelországban, Litvániában, Lettországon való vendégszereplésre is. Természetesen a mai helyzetben ez nem valósulhat meg. De ami késik, nem múlik és annyi bizonyos, hogy a „Mateté“ a galuthnak értékes üdvözlét hozhat Erec Izraélből az ősi föld bánataival, örömeivel, könnyeivel és mosolyával.

IRMA SINGER: MESE AZ APRÓ LÁNGOCSKÁKRÓL

Odafenn a Holdban szintén laknak emberek. Ugyanolyan emberek, mint mi vagyunk, éppen csak hogy három lábuk van és ezért sokkal gyorsabban tudnak szaladni, mint mi. Gyerekek is vannak a Holdban és ezek is iskolába járnak. Királyuk a Hold, aki nagyon derék király és úgy szereti egész népét, mintha igazi apjuk volna. Személyesen tanítja az iskolában a gyerekeket. Kedves, kerek arca van és ha nevet, olyan ezüstösen ragyog a képe, hogy az emberek azt mondják a Földön: „Telihold van.“

Történt, hogy iskolában ültek egyszer a holdbeli gyerekek és szorgalmasan tanultak olvasni. Nagyon rosszul ment a tanulás, mert a Holdban éppen tavasz volt és a holdbeli gyerekek jobban szerettek volna a szabadban futkározni. Hold-király nagyon izgatott volt, az ablakban állt és már éppen meg akart haragudni.

De egyszeribe megfélekedett az iskolásgyerekekről és nagy szemeket meresztve nézett le hozzánk, a Földre. A Földön éppen éjszaka volt. „Mi lelte a tanító urat?“ csodálkozott egy kislány és már éppen kíváncsian az ablakhoz akart sietni, mikor a Hold megfordult és lelkendezve szólított meg egy fiút: „Gyere csak és nézz ide, úgy látom, hogy abban az irányban, ahol nagynéném, a Föld lakik, egészen a közelében, új mennyország támadt. Mert nézzétek csak, gyerekek“ és az összes gyerekeket az ablakhoz hívta, „fény mellett fény gyullad ki és lángolva lobognak. Eredj, fiam, siess, ahogy csak bírsz, másszül le az ezüst lajtorján nagynénémhez, a Földhöz és nézd meg, hogy mi történt. De ugyancsak siess vissza, mert nagyon kíváncsi vagyok.“

A holdbeli kisfiú szaladt, ahogy csak a három lába bírta és villámgyorsan kúszott lefelé a csúszós ezüst lajtorján. Mikor a Föld közelébe ért, feltűnően sok kis angyalkával találkozott, kik boldogan csillogó szemekkel röpdöstek. A kisfiú szerette volna megtudni, minek örülnek olyan nagyon. S mikor megint egy angyal repült arra, a holdbeli kisfiú megkérte, hogy vigye őt is magával. A jóságos angyal beleegyezett, csak arra figyelmeztette, hogy nyugodtan üljön és kapaszkodjék a szárnyába. Aztán gyors repüléssel a Földre szállott.

Csodálatos, gyönyörű városba érkeztek. A szép, széles uccákban ragyogtak a házak. A várost ezüstszínű folyó osztotta kétfelé. A város mögötti hegyek fürödtek a csillogó holdsugárban. Az angyal kézenfogta a holdbeli kisfiút és így szólott: „Most Zsidóországban vagyunk. Vadonatúj ország, mert csak mostanában tértek vissza mindenféle más országból a zsidók. De még mást is mutatok neked!“ Erre az angyal kézenfogva egy ablakhoz vezette a kisfiút, melyből már messziről apró lángnyelvek látszóttak. Benéztek. És íme, a házban boldogarcú és szép ruhába öltözött emberek voltak, az asztalon pedig ott állt a *menorah*. Az emberek nagyon vidámak voltak a házban, dalokat daloltak és minden nagyon ünnepélyes volt. Erre a holdbeli kisfiú megkérdezte, hogy mindez mit jelent,

mire az angyal tovább mesélt: „Sok ezer év után ma először ünneplik ismét saját országukban a zsidók a chanukát, a felszabadulás ünnepét. Azért olyan szép most minden ház, azért örülnek mindenütt. Ezért a *Jóistentől* ma kimenőt kaptunk, mert mi is örülünk, ha az emberek örülnek. És mert ma a zsidók olyan nagyon örülnek, megengedte nekünk a *Jóisten*, hogy leszálljunk a Földre.“ Így járkáltak kettesben és még sokáig elnézegették a ragyogó ablakokat, de egyszerre csak eszébe jutott a holdbeli fiúcskának, hogy vissza kell mennie a Holdhoz, elmondani, mit jelent a sok apró lángocska. Megköszönte a jóságos angyal útmutatását és gyorsan visszakúszott ismét az ezüst lajtorján, mert félt, hogy nagyon elkésik.

Eközben már türelmetlenül járkált fel-alá a Hold, mert nagyon fúrta az oldalát az a sok apró lángocska odalenn. Hirtelen lélekszakadva berohant a holdbeli kisfiú és nyomban mesélni kezdett: „Dehogy vannak ott új csillagok, nem is támadt ott új mennyország, a Föld néninek sem történt semmi baja, hanem Zsidóországban voltam, ahol a zsidók először ünneplik saját otthonukban a felszabadulás ünnepét. Kedves Hold apó, ha tudnád, mennyire örülnek most a zsidók!“

Erre boldogan kacagott a Hold és így szólt: „Bizony, én már elég öreg vagyok, de ilyen nagy örömet és ilyen ünnepet még nem láttam. Tudjátok mit, kedves gyerekek? Erre a hétre elég is volt a tanulásból, menjetek haza és örüljétek ti is a boldog emberekkel.“

Így történt, hogy ezekben a napokban a holdbeli gyerekeknek nem kellett iskolába járni.

Fordította: Dr. G. Gerő László.

*Az arab delegáció visszatérése Londonból
Tréfás jelenet a „Mateté“-ben
„Die arabische Delegation kehrt aus London zurück“*

UJ MAGYAR-HÉBER POÉTA

A Budapesten élő fiatal Tisbi Illés neve most tűnt fel a héber lapokban, amelyek egymásután közlik újhangú lírai verseit. Az alábbi három vers a telavivi „Ketubim“ (Írások) c. hetilapban jelent meg és a poéta maga fordította le héberből magyarra. (Szerk.)

(Veres Jolán)

Tisbi Illés: Versek

I.

Dübörgő gépek ringattak engem
és puskák daloltak bölcsöm
felett.

S a Hold még azt súgja lágyan,
hogy táncot lejtsek,
mint a régiek.

Nem... én nem ölelhetem
a világot,
csontjaimban forró láva izzik,
vért szívtam anyám emlőin
most kiperdül a sok
fájdalom.

II.

Felelj Istenem, felelj —
mért imbolygok itt a földtekén?
szabad-e felnézni a csillagok
ezerfényű világába
és magamba szívni a napsütés
melegét?

Törött cserje vagyok én,
lábam kimért rendjével lépek
s míg az ötödik magasságba érek
összeroppan minden erőm.

Szólj! nyugtass meg!
mondd, hogy vagyok még
és tovább kereng egy élő porszem
a szelek vitorláján.

III.

Bocsássátok meg zúgolódásom,
hisz arcotok redőiben is
nyüzsögnek a bánat-férgek,
mit síránkozzak hát
gonoszságtok miatt?
Isten felé emelem karom,
Ő vetett minket kegyetlen gúnyal
gyászos ember-sorsunk katlanába —
mi lehet itt a ti bűnötök?

Menjetek kalászokat szedni
és szívjatok mézet perc-rózsák
kelyhéből.

Egyik gyűjt majd csillogó pelyheket,
másik sötét hollókat vadászik,
a harmadik mákvirágot tépdés
és minden, minden szent erénynek számít,
mert nincs gonosz tett játéknak teremtett
hús-bábúk világában.

PATAI EDITH: VÁZSONYINÉ KÖNYVE

Vázsonyi Vilmosné könyvén érezzük, hogy inkább emberi dokumentum óhajt lenni, mint irodalom — és mégis éppen keresetlen, mélyről felbuggyanó őszintesége teszi irodalmi szempontból is értékessé. Az élet, a valóság, az ember tisztelete szól minden sorából. Jellemzése plasztikus, alakjai eleven étellel élnek, miliőrajzaiban a közelmúlt társadalmi és politikai viszonyai tükröződnek. De mindez csak háttér. Szinte döbbenetes erővel megjelenített portré háttére. Vázsonyi Vilmos özvegye emléket akart állítani férjének, mely az ember és a politikus arcát egyaránt őrizze — és ez teljes mértékben sikerült. Őszintesége, igazságszeretete nem engedi, hogy túlzásokba essen. A hétköznapiok éles, nappali világításában idézi a szeretett alakot az élet, a fórum, a család emberét. Nem resteli a felbuggyanó könnyeket, a naív kacagásokat, nem takargatja az apró gyengeségeket. Nem olimpuszi márványba faragja férje arcképét, hanem naturalisztikus portrét fest róla...

És talán akaratán kívül önmagáról is, — mert a könyvnek nem egy, hanem két főalakja van. Maga a szerző a második. Vázsonyi Vilmosné. És ez természetes. Egész élete, szeretete, hitvesi és emberi ragaszkodása oly szorosán férje mellé állítják, hogy Vázsonyi Vilmosról nem lehet képet adni Vázsonyi Vilmosné nélkül.

Mindaz, ami e két portré köré fonódik, mint olvasmány érdekesítő. A mai ember üdülést, reményt keres és talán talál is a háború előtti évek életében. Ha a Teréz körúti Vázsonyi-lakásról, a terézvárosi választásokról olvasunk, az Abbaziáról, ahol hajnalig folytatták a heves politikai szócátákat, a vasárnapi fiakkerről, amely a Stefánia úti korzón röpti a fiatal demokrata honatyát és feleségét, akkor úgy érezzük, valami messzetűnt mesevilágba nézünk... Amellett tudjuk, hogy mindez valóság, ráemlékezünk, hogy volt idő, amikor nem kellett vizum, passzus, amikor szabad volt a világ, szabad volt az élet, amikor egy tehetséges zsidó fiskálisból miniszter lehetett — és volt idő, amikor a lenni vagy nem lenni sötét gondolata nem ült mindenkinek a homlokán.

Vázsonyiné könyvében is minél tovább haladunk, annál súlyosabb, komorabb a történet. Az első részek derűs színei után beborul az ég és sűrű viharfellegek vonulnak fel a horizontra. Háború, forradalom, ellenforradalom. Vázsonyiné közvetlen hűséggel ír ezekről az időkről is és a száműzetés szomorú éveit, kisebbség nagyobb nélkülözései mögött, a személyes szenvedések mögött kitűnően érezteti a közállapotok romlását az alig letűnt évek sötét tragédiáját.

Ferdinand V. látogatása a pozsonyi zsidó elemiben (1830) Ferdinand V. in der jüd. „Primärschule“ in Pressburg

FERDINAND V.

V. Ferdinánd látogatása a pozsonyi zsidó elemiben (1830) Ferdinand V. in der jüd. „Primärschule“ in Pressburg

DR. FÜRST ALADÁR: KIRÁLYI LÁTOGATÁS EGY ZSIDÓ ISKOLÁBAN

Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos ismeretes műgyűjteményében foglal helyet a Mult és Jövő e számában reprodukált érdekes rézkarc, melynek mását a Magyar Zsidó Múzeum is őrzi. Magasablakos, derűs, tágas iskola-teremben vagyunk. Pantalonos uniformisba öltöztetett zsidó nebulók kalaplevéve, feszes tartásban, komolykodó arccal üdvözik a körükben megjelent előkelőségeket, kik a kép felirata szerint nem csekélyebb uraságok, mint V. Ferdinánd császár-király és udvari kísérete. A magas látogatás éppen most 101 éve történt meg Pozsonyban, 1830 november 2-án a „Königlich hebräisch-deutsche Primärschule“ vizsgatermében. Erről a magyarországi zsidó iskolák történetében páratlan esetről a még soká nem eléggé méltatott és foglalkoztatott Mandl Bernát igazgató szíveségéből a következőket olvasom az iskola első krónikásának, Buxbaum Henriknek 1884-ben megjelent vázlatos történeti áttekintésében: „Ebből az alkalomból a II. osztálynak egyik tanulója a szokásos király-imát mondta el és azt az iskola összes növendékei kórusban ismételték, ami az uralkodót szemlátomást mélyen meghatotta. Majd az osztrák császári himnuszt énekelték a később híressé vált Hau-

ser Miksa hegedűművész kísérete mellett. Ófelsége órákig tartózkodott az intézetben és annak minden teljesítménye fölött legnagyobb meglepedését fejezte ki.“ Magát a jelenetet az iskola akkori tanítója, Weissenberg I. G. rajzolta meg finom vonásokkal; az eredeti ma is a pozsonyi hitközség dísztermét díszíti.

A Primärschule, melyről itt szó van, az 1814-ben megnyitott pesti izr. hitközség Nationalschuleja után első alkotása és nevezetes emléke a hazai korai reformtörekvéseknek. 1820-ban alakult egyes felvilágosult „iskolabarátok“ kezdeményezésére, kik a II. József halálával megszünt egykori nemzeti tanodák „geregelter Unterricht“-jét akarták tulajdonképpen új életre kelteni. Hogy ez a vállalkozás a Chaszam Szófer Pozsonyában csak ellenszenvet, ellenkezést szülhetett, magától értetődik. Másfelől ez a szegényes hajlékú tanintézet, mely iránt már 1823-ban Rudnay hercegprímás személyesen érdeklődött és amelynek 5 évfolyamú 4 osztálya még a fenti látogatás előtt (1830 febr. 16) megkapta a „királyi“ nyilvánossági jogot: a hazai „moderne“ előtt tekintély lett.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZETI SZALONJÁNAK „EZER KARIKATURA“
 CIMŰ KIÁLLÍTÁSÁBÓL (A kiállítás meghosszabbítva december végéig. A kiállítás
 nyitva d. e. 9—1-ig, d. u. 3—6-ig. Vilmos császár-út 34)

*Kelen (London): A távol kelet politikusai
 a népszövetségi kerekasztalnál
 Színes karikaturák.*

*Die Vertreter des fernen Osten, bei der „Rundtisch-
 konferenz“ des Völkerbundes*

*Major (Paris): Két rajz
 Balra: Einstein, jobbra: Zangwill (Einstein és Zangwill
 autogramjával)*

*Aus der Ausstellung „Tausend Karikaturen“
 im Kunstsalon Mult és Jövő Budapest*

CSERMELY GYULA: EGY ZSIDÓ ANTHAEUS

Vannak-e Anthaeusok a zsidók közt? Erre a kérdésre feleljen a következő történet:

Reb Jékele Mechlovics Oroszország egyik városkájában tengette szegényes életét. Foltozószabó volt, ilyesmi; szűkös falat kenyerét becsületes munkával kereste; olyan kopejka még nem került a kezébe, amelyért ő meg nem dolgozott keményen. Mégis azt mondták róla is, mint a többi szegény zsidóról a városban, hogy vérszopó uzsorás vagy, pióca vagy; majd letépünk magunkról és vagy eltaposunk, vagy a pokolba kergetünk.

Különösen közvetlen szomszédja, Jeffrem városi írnok úr, aki a tagbaszakadt parasztok közt is óriás volt, fenekedett rá gyűlölködő haraggal. Lakásának ablaka reb Jékele udvarára szolgált; láthatta az írnok, mint izzad a zsidó a kenyérért, hogy csak más szegény zsidóknak dolgozik, paraszt nem lépi át küszöbét hétszámra sem, tehát kölcsönt sem adhatott a parasztnak, mégis vérszopó piócának szidta. — Erigy Palesztinába, ott uzsoráskodj, zsidó! — ilyen megjegyzésekkel traktálta nap-nap után, és mit tehetett reb Jékele... hallgatott. Ő, az erőtlén, vézna kis zsidó és Jeffrem, akinek buzogány az ökle! Félt is tőle s ha csak messziről is látta, már remegés rázta meg a tagjait.

A többi zsidónak a városban is volt egy-egy gyűlölködő Jeffreme és este, ha bész-hámidrásban elpanaszolták egymásnak a sorsukat, hogy tele van gyűlölettel a világ s hogy sanyargatják itt a városban a zsidókat, reb Jékele minden alkalommal azt mondta:

— *In Erec Jiszróél iz e zaj epsz nis méglech.* Hogy Palsztinában lehetetlen az ilyesmi.

Erec Jiszróél: ez volt az ő álmainak álma. Ha ő odajuthatna, ott csendesen élhetne! Ott földet érez lába alatt az agyongyötrött oroszországi zsidó. Ott otthon van az üldözött zsidó, ott nincsenek kozákok, nincs kancsuka, nincs korbács és vérszomjas Jeffremek sincsenek.

S mintha Jeffrem, az írnok, csak látta volna reb Jékele álmait, mert alig mult el nap, hogy meg nem marta komiszkodó szavával. És aszerint, hogy józan volt-e, vagy részeg volt, vagy azt mondta neki: — Erigy Palesztinába, ott uzsoráskodj, zsidó! — Vagy azt böfögte feléje: — Palesztinába kívánkozol, te zsidó? De itt maradsz és addig el sem mégy, amíg agyon nem vertelek az öklömmel.

Reb Jékele ilyenkor egy egérlyukba is bújt volna, úgy félt attól a rabiátus embertől. S csak később, mikor engedett a félelemkoczta nyomás és gondolkozási képessége felszabadult, mikor megint a munka mellett, vagy a klauszban ült és üldözöttségére gondolt, a magáéra és más százezrek sorsára: csak felsóhajtott és meggyőződéssel mormolta:

— *In Erec Jiszróél iz e zaj epsz nis méglech!*

Ez a gondolat kísérte rideg napjain és hetein és hónapjain át. Ebben a gondolatban benne volt az ő álmainak álma: ha ő kijuthatna, ott csendesen él-

hetne. Ott földet érez lába alatt a hontalan oroszországi zsidó!

Egy délután nagy dolog történt. Jeffrem hazajött a kocsmából tökrészezen és egyenesen őhozzá nyitott be. — Te zsidó, te uzsorás — kezdte —, ma olvastam egy könyvet, melyben az van, hogy egy magamforma ember agyonvert egy öregasszonyt, mert uzsorás volt. Te sem érdemelsz más sorsot, te pióca s én végzek veled, mint az asszonnyal végeztek.

És már emelte is az öklét, hogy lesujtsa reb Jékele fejére; egy csapás azzal a buzogánnyal és a vézna kis embernek vége; szerencsére Jeffrem oly részeg volt, hogy a lendülettől, mellyel emelte az öklét, elvesztette az egyensúlyt és felbukott.

Reb Jékele nem tudta, az ajtón ugrott-e ki, vagy az ablakon; mikor kiért az utcára, csak szaladt és ha zsidóval találkozott, ha mással, fájdalommal is, dühvel is, panaszkodva is, vádolva is, igazságkeresőn is, sírva is csak ezt harsogta vagy keseregte feléjük:

— *In Erec Jiszróél iz e zaj epsz nis méglech!*

Ebben benne volt minden, ami csordultig megtöltötte a lelkét.

Gyermektelen özvegy volt, nem is ment vissza a házába és néhány hét múlva elhagyta a várost is. Ez is segítette valamivel, az is, egy-egy vagyonosabb rokona sem vontta meg tőle a támogatást és reb Jékele Mechlovics végre elmehetett oda, ahol földet érez lába alatt a hazájából kiüldözött zsidó.

Szerencsésen Jaffába érkezett és innen Jeruzsálemig gyalog ment. Mehetett volna kocsin is, mert volt pénze, de reb Jékele gyalog ment, hadd érezze minden lépésével a szent földet. Milyen gyönyörűség volt nemcsak a lelkének, de még félretaposott cipője talpának is, hogy ő most itt, ezen a földön jár.

Egyedül ment, kísérő nélkül, de reb Jékele Mechlovics nem félt. Oroszországban bizony, ha csak egy közeli faluba kellett mennie, az életveszély aggodalma kísérte; itt bátran ment előre, itt nem félt. Hiszen Erec Jiszróélben van, ő, aki Jiszróélhez tartozik. Arabsok jöttek utána, el is hagyták, arabokkal találkozott többször is, mindegyiknél hosszúcsövű puska volt, mégis bátran ment előre, nem félt. Hiszen Erec Jiszróélben van, nem Oroszországban, a cárnak a földjén!

Mikor Jeruzsálembe érkezett, megállás nélkül csak tovább ment. Fel, a Nyugati Fal felé, hogy ott leboruljon és hálát adjon az Istennek, amiért kihozta őt az ellenség földjéről és szerencsésen idehozta, a szabadabb lélegzés földjére.

Hát ahogy kődobásnyira volt csak a komoran emelkedő szent faltól, egy Jeffrem állta el az útját. Nem éppen az a bizonyos Jeffrem, akitől ő oly sokat szenvedett s aki kicsi híja, hogy életét nem vette, de ez is csak olyan volt, mint az otthoni. Ölnyi magas óhitű orosz pap; ennek is acél volt az ökle és gyűlölettől izzó két szeme.

Megismerhette benne a pap az Oroszországból idekerült zsidót és azt hihette a pap, hogy ő most

otthon van, az embertelen erőszakoskodás földjén, mert fenyegetően ráordított: — Takarodj! Elhordd magad innen, mert összetöröm a csontjaidat, te zsidó!

Csak ketten voltak ott a szűk úton, az óriás-termetű orosz pap és a vézna reb Jékele Mechlovics. Mégsem félt, mégsem ijedt meg reb Jékele. Otthon Oroszországban kővé dermedt volna, vagy kirázta volna a sápasztó hideg, itt a szemébe nézett a papnak és jól megmarkolta a botját, mellyel idáig jött.

— Én mondom — süvített rá —, hogy takarodj ha még egy szót szólsz, meglátod, hogy itt mi lesz.

Az imponáló bátorság volt-e, ami némává tette a papot, vagy érezte-e igazságát a zsidónak, hogy itthon van, az övé ez az ősi föld, maga pedig csak idegen, csak jövevény: megjuhászodva és szó nélkül tovább ment.

Reb Jékele Mechlovics pedig fölfelé, az ellenkező irányba s ahogy lépést tett lépés után, nem is csodálkozott saját magán, hogy ő így tett. Magától értetődőnek találta.

Anthaeus lába földet ért s ez visszaadta az elgyengültnek az erőt.

ADOLFO OTTOLENGHI (VENEZIA) : ELŐKERÜLT EGY 400 ÉVES TEMETŐ

Commendatore Dr. Adolfo Ottolenghi,
Rabbino maggiore, Venezia

A 400 éves temető 1925-ben, a „Tiro a Segno“ (a lövölde) épületének földmunkálatainál került napfényre, a San Nicolo di Lidon. — Ez az épület olyan területen emelkedik, amely az 1386-ik évben megnyitott régi zsidó temető terepnyulványa. 1578 előtt a halottakat a terepnek azon sávjában temették el San Nicoló di Lidón, amely a tenger és a laguna között húzódik, a bencések monostora közelében. — Antonio Venier doge korában a köztársaság ezt a tereprészt a zsidóknak engedte át. Az erre vonatkozó akta 1386 szeptember 25-én kelt a Magistrato del Piovego-n. Ugyanez a magisztrátus egy 1839 január 18-án kelt elhatározásával megengedi, hogy e területet kerítéssel zárják el a zsidók ellen irányuló inzultusok megakadályozására („propter enormia quae fiebant ad corpora Judaeorum“). Ezen engedély ellen a S. Nicolo-beli szerzetesek tiltakoztak, a terület tulajdonjogát maguknak követelve. De 1930-ben indí-

tott perüket elvesztették és továbbra is fennmaradt a határozat, hogy a terület a zsidóké maradjon azzal a házzal együtt, amelyet ott emeltek. A „capitolok“-ban, amelyeket a köztársasági s a zsidók között később stipuláltak, mint p. o. 1508-ban elismerték a zsidóknak saját temetőre való jogát. De tulajdonképpen az 1578 február 4-én kelt konvencióval engedtek át a S. Nicolo-beli barátok a Giacomo Sacerdoti, Mosé Cyrassini és Davide Luzzatto által képviselt veneziai zsidó hitközségnek örökbérlet fejében egy kicsinyke területsavot temető céljára, a már korábban engedélyezett terület szomszédságában. Ezen engedményezésért évi öt dukátot kötöttek ki, amely később nyolcra emelkedett, ezenkívül egy ajándék díszgyertyát is kikötöttek.

Mikor 1671-ben a Lidót katonai védelmi állapotba helyezték, időlegesen elvették a zsidóktól a temetőt, amelyet 1675-ben adtak vissza nekik. — Más konvenciók 1715-től 1728-ig a Magistrato alle Fortezze (az erődítmények magisztrátusa) által a zsidóknak átengedett területekről és ezek áráról tesznek említést.

Minthogy így ezt a temetőt hivatalosan elismerték és törvények, valamint konvenciók védelme alatt állott, az egyes halottak neveit elkezdték bevésni a sírkövekbe, milyen családhoz tartoztak, a vonatkozó címekkel, ornamentumokkal és címerekkel, valamint domborművű alakokkal. Így a szokott vallásos jellegű szimbólumokon kívül, mint a Coen család sírjain a két áldást osztó kéz, a Lévi-k sírjain a korsó és mosdótál, gyertyatartók stb. Vannak még oroszánok, felemelt mancsokkal, sasok, fák, csillagok, toronyok stb.*

1884-ben, amikor a Tiro a Segno létesült, ezen

* Így azok között a sírkövek között, amelyek most kerültek napfényre, található pl. a Habiblio család kövein egy kétfejű sas, amelyet koszorú fedez be, a Jesuvin Diaz család kövein egy ágaskodó oroszán stb., általában a spanyol és portugál zsidók sírjaiban felemelt mancsú oroszánt találunk a címerben, ez az embléma tehát nem egy bizonyos család jelvénye, hanem egyesek szerint ezzel a szimbólummal Juda oroszánjára, mások szerint Castilia címerére, az oroszánra céloznak. — Sok spanyol zsidót hazájából való kiűzése (1492) előtt nemesi címmel tüntettek ki, amelyekkel új hazájukban is díszítették magukat, innen származnak azok a címerek, amelyeket a Valenzin, Abendana, Franco d'Almeide, Ruzo, Bellios, Jasso és más családoknál találunk.

*Baruch Caravaglio (Venetia, megh. 1697) siremléke
a felszínre került régi velencei zsidótemetőben*

a területen néhány sírkövet találtak, amelyek ma a temető belsejében fekszenek. Hasonlóképpen 1925-ben későbbi földmunkálatok alkalmával a Tiro a Segno zónájában régi sírkövek kerültek felszínre, melyeket az új temető bejáratánál helyeztek el. Az utóbbi időben ugyanazon zónában újabb köveket találtak, tehát nem látszik alaptalannak az a feltevés, hogy idővel még más hasonló emlékek is felszínre fognak kerülni.

A sírfeliratok teljes egészükben héberül vannak megszerkesztve, — némelyek versben — csak kis részük tünteti fel spanyol vagy portugál nyelven is a halott nevét s a halál időpontját tartalmazó toldatot.

A kövek művészi értékelését tekintve, egyesek közülök megérdemlik, hogy külön is kiemeljük őket, részint architektónikus strukturájuk folytán, részint ornamentális kiképzésük okából, amelyek szemmel láthatólag a legjobb állapotban maradtak reánk. A XVII. századból valók csaknem kizárólag függőlegesek, belesüllyesztve a talajba, két sorból kiemelkedve. Jellegük hangsúlyozottan architektónikus, sőt ez a jelleg még a legegyszerűbbeknél is szembeszökő. Kőlapból állanak, amely fölé háromszögletű fejdísz emelkedik (Baruch Jacob sírköve 1635-ből). Baruch Levi sírkövén 1631-ből önmagukat kiegészítő és átívelő, felszabadulást árasztó oszlopokat találunk. Már összetettebb rajzot és hajlást mutat Coen Ascher síremléke 1636-ból, míg a legfejlettebb tökély csúcspontjára Jesurum Diaz sírköve jut fel 1626-ban.

A XVII. század vége felé és a következő században a tekintélyesebb síremlék kedvelt formája a *szarkofág*. Vagy azt a látszatot igyekeznek kelteni, mintha egyetlen tömbből készült volna, mint pl. Joseph Baruch Caravaglio síremléke (az 1697. évből), amelynek fedelén a családi címer látható, kosárka és

rohamsisak, levélkoszorúval. A legszebb faragást az oldalak tüntetik fel. Máskor a szarkofág külön oldal-lapokból és fedélből van megkonstruálva. E nemben legkiválóbbak Habib Abramo (1682) és Anna (1691) síremlékei, amelyeknek hangsúlyozott ornamentikája kiváló.

A temetőre vonatkozó adatok és események felkutatására áttanulmányoztuk az állami levéltárban és a veneziai zsidó hitközségnél őrzött dokumentumokat, valamint a főbb monografiákat és cikkeket, amelyek ezzel a tárggyal foglalkoznak. Az egyes felírásokra vonatkozó rövid történeti feljegyzéseket és észrevételeket illetőleg részben a Szentegylet, részben pedig az állami halotti lajstromokat tartottuk szem előtt. Ezenkívül azt a néhány okmányt is felhasználtuk, ami a Tempio Italiano levéltárában még fennmaradt, valamint különböző *Veneziában nyomtatott héber könyvek előszavát, amelyekben feljegyezték azok nevét, akik e művek megjelenésének költségeit viselték.*

Első vázlata ez csupán a régi lidói temető összes köveit egybefoglaló gyűjteménynek. Ebben a Soave-féle manuskriptumban található és Berliner által már közzétett sírfeliratokat is közölni fogjuk. Adatokkal fog ez szolgálni Venezia szokásainak történetére általában, de különösen a XVI., XVII. és XVIII. századbeli veneziai zsidók egyéni és családi életét illetőleg.

*Abramo Habib (megh. 1682) és Anna Habib (1691)
sirkövei a felszínre került régi velencei zsidó temetőben
Alte Grabsteinfunde in Venetia beim Bau
der „Tiro a Segno“ Schiesstätte am Sam Nicolo di Lida*

DR. FÉNYES MÓR: FELTÁMADÓ MAKKABEUSOK

Minden zsidó ünnep egy-egy világátható eszmét bocsátott szárnyra. De vajjon kinek van ma sejtelve arról, hogy a Chanuka ünnepe a történeti vértanuság gondolata mellett egy oly képzetnek is adott életet, amely nemcsak a zsidóságon belül új erőcentrummá lett, de amelyben a kereszténység is azt a sziklát találta meg, amelyre várát építette? A feltámadás reménye előbb félénk rezdüléssel, később mind ragyogóbban a chanukai eseményekből sugározta fényét a századok homályába.

Még az aránylag késői korból való zsoltár is tartózkodás nélkül hangoztatja, hogy „nem a holtak dicsőítik Istent és nem az alvilágba szállók“, de Dániel könyvében már teljes biztossággal lép fel a feltámadás eszméje. Észre kell azonban vennünk, hogy nem mint valami spekulatív elmeszülemény, hanem véres aktualitások párjaként „a földből, vértáptatta földből kisarjadó igazság és mennyből alátekintő igazságszolgáltatásként“.

A bibliatudomány legrégibb, a III. század végén élt Porphyriusig visszamenő megállapítása, hogy Dániel látomásai a mult vásznára visszavetített képei a makkabeusi vallásharcoknak, apokalipszisek, aminők Az ember tragédiájában Ádám álmai a késői századok világeseményeiről.

Dániel könyvének második, héber része (7—12. fejj.) álomszerű, allegorikus képekben, de teljesen átlátszóan elénk állítja az Antiochus Epiphanes uralmát és a vele szemben kitört lázadást. Látjuk, amint a jeruzsálemi szentélyt megfertőzi a király az undok bálvánnyal (8, 11), de eljutunk annak fonálán ahhoz a fordulóponthoz is, amelyet a Chanuka örökít meg, amikor t. i. „igazaihoz (rendeltetéséhez) jut a szentély“ (8, 14) és megnyílik a kilátás arra, hogy „a pártütők (görögbarát zsidók, a későbbi szadduceusok) mértéke betelt“ ...

Hogy a Chanuka ünnepeinek elrendeléséről hallgat, hogy a Makkabeus hősöket néven nem nevezi, ugyanazon szempont alá esik, mint az a tény, hogy Dániel könyve nem vált a Chanuka ünnepi olvasmányává (megilla) és hogy a Chanuka a Makkabeusok apokrifált, a szentírásból kizárt könyvét sem kapta megillálul, úgy, mintahogy a többi történeti ünnep és böjtnap egy-egy megillát nyert alkalmi olvasmányul. A szadduceusok befolyása, amely az első Makkabeus király, Johanan Hyrkanos alatt uralomra jutott, érvényesülhetett ebben.

A feltámadásról ezt olvassuk Dániel könyvében:

„Azon időben felkerekedik Micháel, a nagy vezér, ... mivel oly szorongatás ideje lesz, minő még nem volt ... de megmenekül néped, (úgyhogy) sokan a föld porában alvók közül felébrednek. Ezek (t. i. Szádjának egyedül elfogadható értelmezése szerint: a feltámadók mind) örök életre, azok pedig (a fel nem támadók) gyalázatra, örök enyészetre vannak szánva. A magokra eszmélők (nemzeti tudatra ébredők, „maszkilim“, mint Jes 52, 13) fényeskednek majd az ég fényességével s akik sokakat (a nép zö-

mét) igazaihoz juttattak („macdiké harabbim“), mint a csillagok fénye.“

Érthetetlen volna ily merész eszmének hirtelen felbukkanása egy magát epigonnak érző nemzedék világszemléletében, amikor a dicső elődök sem részesültek a feltámadás áldásában és még kevésbé volna érthető, hogy a szadduceusok pártja teljes tudatossággal szembehelyezkedhetett a feltámadás tanával (Josephus II. 18, 14), holott ép ez a párt esküdött a Biblia minden szavára: ha nem ismernők fel, hogy Dániel idézett szavai félig-meddig retorikai célzatok a szadduceusokkal szemben. Dániel eszerint úgy képzei, hogy a szorongatás napjaiban az elesett hősök sírjukból kikelnek, hogy az élőket a szent harcban segítsék. Teljesen analógia nélkül nem áll ez az eszmék történetében. Burckhardt (Griechische Kulturgeschichte) és Rohde (Psyche) számos klasszikus helyet idéznek arra, hogy az elhunyt héroszok a harcolók élén haladnak.

Vegyük csak szemügyre, hogy a különben oly prózai stílusú író egyszerre költőszárnyat ölt és úgy beszél a vallásharc hőseiről, mint az ég azúrjáról és a csillagokról. Mert tudnunk kell, hogy „csillagok az ő pályájukról harcoltak már az ősidőben (Bírák 5, 20) és „a csillagokat mint égi sereget vezényli ki Isten“ (Jes 40, 26). S ha Bileám jóslatában „Csillag toppan elő Jákobból“ (nem pedig felragyog), látjuk, hogy itt a csillag nem más, mint hős, amint hogy egy későbbi hős is Bar Kochba (Csillagfi) dísznevet nyerte. Henoch is lát csillagokat, amelyekről azt mondja neki az angyal, hogy ezek a jámborok, szentek (Henoch 43, 2, 3). S nem idegen ez a képzet más irodalomban sem. Plato és követői felteszik, hogy a csillagokban az elhunytak szellemei laknak (Rohde, Psyche II. 131. k.). Minden embernek t. i. egy csillagja van.

Érdekesen világítja meg e vallástörténeti evolúciót az a tény is, hogy „az anyáról és hét vértanúgyermekéről“ szóló legenda, amelyben az egyes fiúk önérzetesen vágják a zsarnok király szemébe, hogy ők majd elérik a feltámadást, de a király nem: a bibliából kirekesztett Makkabeusok II. könyvébe került (7 f., 9—36). Ellenben ugyanenne a legendának változata a Talmudban, illetve Midrasban (Gittin 57b és Écha r. 1, 17) már nem adja a feltámadásban bizakodó szavakat a gyermekek ajkaira. E korban már nem lehetett kizárólag szentek és mártírok feltámadásáról beszélni és nem volt aktuális az élő harcosokat a háborúban megsegíteni. Ehelyett azonban azt hangoztatja az utolsó mártírgyermek (Écha r.-beli változatban), hogy Isten majd túléli őt és ő veszi át az uralmat. A hősi dac tehát kitér eredeti útjából és magasabb szférabeli igazságszolgáltatásba veti reményét. Elképzelhető az is, hogy a feltámadásnak célját, az élő harcosok megsegítését a későbbi kor már törölte. De mireánk az a hagyaték száll a Chanuka-lángokból, hogy velünk harcolnak mai küzdelmeinkben is a Makkabeus-mártírok.

DR. BERNSTEIN BÉLA: A SZENTÍRÁS ÉS AZ ÁSATÁSOK

Izraeliták vándorlása Egyiptomba. (Egykorú falfestmény)

József halála után ott éltek tovább testvérei és utódaik, de majd, így szól az Írás, „új király támadt Egyiptom felett, aki nem ismerte Józsefet“. Vagyis, mint a történelemből tudjuk, a felsőegyiptomi dinasztia kiszorította a hyksos-dinasztiát Alsó-Egyiptomból, visszaszerezte az elvesztett részt és csak természetesen, hogy az „új“ király nem akarta az ellenfél uralkodásának emlékeit fentartani, hanem ellenkezőleg, iparkodott, hogy annak nyomait minél alaposabban eltüntesse, amint azt a feliratok mutatják.

A hyksosokkal rokon semita fajt, Izráelt azonban nem űzte ki az országból, ottfogta, bizonyára volt oka rá, de más politikát követett vele szemben, mint az előbbi királyok.

Ennek az új királynak azután szemetszúrtak Izráel fiai, hisz még azt is el akarta népével hitetni, hogy azok már számosabbak és hatalmasabbak a sokmilliónyi egyiptominál, mert hát „tele volt velök az ország“. Azért most így szól a fáraó az ő népéhez: „Nosza, legyünk okosak vele szemben, nehogy elsodjék és léssen, ha háború támad, ő is szaporítja ellenségeinket, harcol ellenünk és elvonul az országból.“ Mi értjük fáraó aggodalmát, mert tudjuk, hogy a múlt század végén *Tel-el-Amarna* egyiptomi helységeknél végzett ásatások meglepetésszerűen hozták napvilágra az agyagtáblák egész tömegét, melyeken az egyiptomi királyok palesztinai helytartói aram nyelven és írással panaszosan jelentik uruknak, hogy a leigázott semita törzsek veszedelmesen lázadnak, nem akarnak tovább egyiptomi alattvalók maradni. Ez 1400 körül a polgári időszámítás előtt történt, amikor még Izráel fiai Egyiptomban voltak. Attól fél tehát a fáraó, hogy ha a semita törzsek lázadása sikerül, még Egyiptomba is betörnek és akkor a szintén semita Izrael csatlakozik hozzájuk.

Nos, mit ajánl fáraó József utódai ellen? Nem azt, ami természetesen, okos lenne: Tegyük ezt a népet egyenjogúvá a többiekkel, változtassuk át őket testvéreinkké szeretet által, adjunk neki teret tehetségei érvényesítésére, hogy hűségben ragaszkodjék hozzánk és semmi kísértés meg ne tántorítsa, hanem bizony — más módot választ ő céljai elérésére. Az állami hatalom minden erőszakosságát, a zsarnoki elnyomatás minden kíméletlenségét. Rabigába hajtja Izráelt, robotmunkára kényszeríti, hogy elsenyvedjen testük, majd azután szellemük.

Ezt jelenti a biblia plasztikus előadásában és ezt látjuk az egyiptomi kutatások világításában. Egy színes kép, amelyenhez hasonlót sokat és igen értékeset találtak, azt mutatja, mint dolgoznak a rabszolgák fáraónak; három népfajt tüntet fel a kép. A második ezek között a kisebb termetű semiták, világosabb sárgás agyagszínűkkel és kék szemekkel. Ezek a tulajdonképpeni téglavető, akiknek munkáját is bemutatja a kép. A felirata pedig azt mondja: „A téglák készítése egy eleségraktár építéséhez Thebában.“ Egy egyiptomi felügyelő kényelmesen ül ott a bottal a kezében és figyeli az agyagot hordó rabszolgákat. Egy másik felügyelő alakja mellett ott a felirat: „A bot az én kezemben van, ne legyetek lusták!“

Teljesen ráillik ez Izráel fiai helyzetére, amint a biblia festi, hisz tudjuk, téglát kellett vetniük és eleségvárosokat kellett építeniük, amelyeknek egyikét, Pitomot, ki is ásták a földből, a hatalmas agyagkőraktárakkal, amelyeknek csak tetején volt egy nyílás, ahol a szolgák beöntötték az eleséget. A téglák Ramses-Meriamon bevéséssel maradtak fenn és mikor anyagukat elemezték a kutatók, kimutatták, hogy a Nilus iszapjából készültek azzal a sásvagdallékkal, amelyet Izráel fiainak később maguknak kellett összegyűjteni. Mert amikor az elnyomott rabszolgák kissé soknak tartották munkájukat és szabadságról mertek beszélni, még megnehezítette a zsarnok, nem adott nekik tebnt, azaz apróravágott szalmát, hanem maguknak kellett annak pótlásáról gondoskodniuk és ezt a nádból szerezték be, amely a Nilus ágaiban rendelkezésükre állt.

Így mondja el egy 19. dinasztia idejéből való papírusz írója: „Nincs senkim, aki segítene a téglavetésben, még szalma sincs.“ De azért a téglák számát be kell szolgáltatniuk, mert különben lesujt rájuk a felügyelő botja. Erre is utal egy ugyanabból az időből származó másik papírusz, amelyen a Ramses városában dolgozó építőmester azt jegyzi fel: „A kőművesek száma 12, a téglavető férfiakon kívül. *Naponta el kell készíteniük a téglák bizonyos számát. Ne csökkentsék munkájukat az új háznál. Így engedelmesskedtem a parancsnak, melyet uram adott nekem.*“

A kegyetlen felügyelőnek nem volt az sok, de annál inkább a görnyedő rabszolgáknak, akik a városokat és a piramisokat építették. Különösen ez utóbbi munka a legbámulatosabb. A piramisokat magasság és nagyszerűség tekintetében nem mulja felül semmi építkezés a világon; aki csak látja, elbámul rajtuk, mondják a kutatók. Hány zsidó életbe kerülhetett egy is, hánynak csontjait temették maguk alá. Hisz egy-egy piramison körülbelül 100.000 ember dolgozott 20 éven át; így tehát természetesen, hogy akkor már nem volt sok a zsarnoknak Izráel fiainak száma sem, hisz az ő elve volt, mint Madách mondja: „Milliók egyért!“ II. Ramses volt az a kegyetlen király, aki alatt különös sullyal nehezedett Izráel fiaira az egyiptomi rabság, szenvedélyes építő volt ő, aki rabszolgáinak szerencsétlenségére 70 évig uralkodott. Mumiáját megtalálta *Brugsch* Dar-el-Bahari sziklaüregében, majd a bulaki múzeumban helyezték el.

Maspero, a múzeum igazgatója, aki a múmiát felbon-
totta, így írja le: „Egy nem igen szellemes, talán in-
kább állatias kifejezésű arc, de gög, makaesség és a
zsarnoki felség egy vonása is látható rajta, amint
még a múmiából is kivillan.” A tetem megvizsgálása
azt mutatta, hogy Ramses igen öreg lett, majdnem
100 éves, amint a kronológiai táblákból kiszámítható.
Ámde a Mindenható, aki Izráelt az egyiptomi tűz-
kohóba küldte, hogy szenvedve tisztuljon, nem engedte
őt elpusztulni. Ramses fia és utóda: Mernephta alatt
ütött számukra a megváltás órája és Izráel fiai fel-
emelt kézzel és felemelt fővel vonultak ki Egyiptom-
ból. Előkészítették ezt a fontos eseményt azok a csa-
pások, amelyek az országot meglátogatták és amelyek-
nek leírása az egyiptológia tudománya szerint egyik
döntő bizonyítéka annak, hogy a Tóra Mózesről szár-
mazik és nem mint a határt nem ismerő bibliakriti-
kusok gondolták, a bayloni exilium után való időből.
„Mindegyike ezeknek az eseményeknek”, mondja Ur-
quart „Az újabb felfedezések és a biblia” című mű-
vében, „magán viseli kétségtelenül az egyiptomi víz-
jelzést. Teljesen és világosan egyiptomiak ezek. Ügy-
szólván az egyiptomi talaj íze van bennök. A leg-
csekélyebb színezete sincs rajtuk palesztinai, asszír
vagy babyloni leírásnak. Igazi és hű tükre ez Egyip-
tom országának, mintha csak egyiptomi toll írta volna
le.” (II. köt., 246. l.)

Izráel fiai tehát megszabadultak Isten segítségé-
vel az egyiptomi rabszolgaságból, de később is, egé-
szen a mi napjainkig, sokan és sokszor utánozták a fá-
raókat, végcéljukat azonban, Izráel kipusztítását nem
tudták és nem fogják elérni soha.

Íme, Egyiptom elmerült nagyszerű kultúrájával a
föld alá, onnan ássuk ki iparának, művészetének, tu-
dományának csodálatos maradványait, tanulságul az
emberiségnek, amely sohasem akar a múlt példáin
igazán okulni.

A mi őseink pedig 3242 évvel ezelőtt otthagyták
azt a bámulatosan termékeny országot és kivonultak

Forrai: „Autonomiai lecke” az „Ezer karikatúra”-ból
(Rembrandt „Anatomiai lecke” c. képe után)

új megpróbáltatás elé a sivár pusztaságba, hogy elő-
készüljenek az ígéret földjének elfoglalására.

1868-ban indult el egy angol tudományos expedi-
ció, hogy átkutassa a Sinai-félszigetet, Izráel első tar-
tózkodásának helyét az egyiptomi kivonulás után. Őt
és fél hónapot fordított e nehéz munkára; különösen
azokat a helyeket vizsgálta, amelyeken a biblia sze-
rint Izráel fiai átvonultak. Igen sok vitás kérdést
tisztáztak az expedíció tudósai és megállapították az
útvonalat is, amelyen Izráel fiainak a Szentírás jelen-
tése szerint menniök kellett, a Szezi szoros felett a
Vöröstengeren át a pusztai állomásokon keresztül,
amíg eljutottak Gósentől — a Sinajig.

Egyik ragyogó részlete ez a mi küzdelmes törté-
netünknek, hisz a Sinaj-hegyén részesült Izráel az
Egy-Isten kinyilatkoztatásában, ott kapta a tíz ígét,
minden emberi erkölcs talpkövét és azután a Tórát,
amely isteni vallásunk örök és változhatatlan forrása.
És ha nem is akarjuk kétségbevonni, hogy Izráel, a
tanulékony népfaj, többszázéves egyiptomi tartózko-
dása alatt sokat tanult az egyiptomiaktól, de a val-
lása új volt, merőben ellentéte az egyiptomiakénak.

Érdekes e tekintetben Prof. Sellin kategorikus
megállapítása (*Der Ertrag der Ausgrabungen im
Orient für die Erkenntniss der Entwicklung der Reli-
gion Israels*, Leipzig 1905, 10. l.), amely szerint: „A
zsidó vallásnak az egyiptomiaké által való pozitív be-
folyásolásra manapság már alig gondol valaki. Az
egyetlen, amit mondhatunk, az, hogy talán a hivatalos
zsidó vallás bizonyos szokásokat, amelyek Egyiptom-
ban nagyon elterjedtek voltak, éppen azért elítél. De
ez azután minden.” Tény az, hogy az egyiptomi em-
bernek főgondolata, élete kezdetétől végéig a síron
túl levő élet volt és az ő temetkezési helyének ki-
építése a sziklában, annak berendezése, aminek min-
den készletét előírta az országos szokás, vette igénybe
szellemének legjavát, valamint birtokainak nagy ré-
szét és mindig arra az időre emlékeztette, amikor az
ő bebalzsamozott testét majd az örök házába viszik.

Ezzel szemben a zsidó vallás a lüktető élettel
foglalkozik, a földi lét nemesítését, erkölcsi tisztulá-
sát, folytonos emelkedését akarja elérni az isteni tör-
vények teljesítése által és ennek a magasztos emberi
feladatnak megvalósítását tűzi ki célul minden egyes
hívének.

És a mi ősi vallásunk eme célkitűzése emelt ki
bennünket abból a körből, amelyben az ókori hatal-
mas népek mozogtak és midőn mi most eljutottunk
előadásunk folyamán ehhez a fényponthoz, ennél
szándékosan megállapodunk. Nem akarok ezúttal to-
vább haladni abban a földalatti világban, amelyet az
assziológia és egyiptológia felderített és amelynek
tagadhatatlanul érdekes és értékes adatait vonultat-
tam fel, igaz, csak kis részben, a mi ókori történetünk
szentírásos elbeszéléseinek megvilágítására.

Vázlatomat azzal a tanítással akarom zárni, ame-
lyet Mózes adott Izráelnek, amikor azt mondta nekik:
„Íme, ti olyanok vagytok, mint az ég csillagai!”

A csillagok haladnak kijelölt pályájukon, nem
szabad kikökönniök abból, ha nem akarnak lehullani
a megsemmisülésbe.

JÁNOSII ENGEL JÓZSEF: ÖRDÖG RÓBERT SZAZ ÉVES

A „Mult és Jövő“ 1924. évfolyamának május—júniusi füzetében megjelent egy cikk Giacomo Meyerbeer halálának 60. évfordulója alkalmából. E cikkben felemlítettük, hogy hét év múlva lesz századik évfordulója annak, hogy Meyerbeernek a drámai zenében fordulópontot jelentő műve, az „Ördög Róbert“ először színre került. 1831 november 22-én volt a bemutató Párizsban, óriási sikerrel. Meyerbeer már élete delén állott — 40 éves volt —, amidőn ezt a diadalt aratta. Előbbi művei kedvező benyomást keltettek ugyan és az „Il crociato in Egitto“ („Keresztes vitézek Egyiptomban“) című opera ismeretbé tette nevét, de nagy sikerei „Róbert“-tel kezdődtek. E dalművel született az igazi, úgynevezett nagyopera. Ennek fényét csak egyszer, a „Hugenoták“ című operával bírta felülmúlni. Tagadhatatlan, hogy „Ördög Róbert“ jelenleg csak ritkán kerül színpadra, mert a jelenkorban nem találhatók, olyan énekesek, akik a nehéz szerepeket kellő módon bírják előadni. De bizonyosra vehető, hogy megérkezik az az idő, amelyben ez a gyönyörű drámai zene újból a régi, nagy hatást fogja gyakorolni.

Időközben zenekutatók érdekes adatokkal gazdagították az irodalmat. Ismeretes, hogy Wagner úgy életrajzában, mint egyéb irataiban Meyerbeert azzal gyanúsította, hogy csak látszólag pártolta volna Wagner törekvéseit, valóban azonban ellene áskálódott és mindent elkövetett, hogy zenedrámái érvényre ne jussanak. Dr. Altmann Vilmos berlini zene-tudós átfürkészte a berlini volt királyi operaház irattárait, melyekben Meyerbeertől több érdekes levelet és jelentést talált. Meyerbeer tudvalevőleg a porosz király zene-vezérigazgatója (*Generalmusikdirektor*) volt és mint ilyen, döntő szava volt afelett, hogy mely operák adassanak elő. Több levélben Wagner akkori műveit (Bolygó hollandi stb.) legmelegebben ajánlja és kiemeli, hogy kötelessége a vezetőségnek a fiatal zseniális zeneszerzőket támogatni stb. Így tehát a Wagner-féle gyanúsítások valótlansága minden kétségen felül kiderül és rosszakarató rágalmazásnak minősítendők. Itt valóban azt lehet mondani, hogy *a halottak beszélnek*; Meyerbeer szavai, amelyeket 90 év előtt írt és amelyekről sem ő, sem másvalaki nem hihette, hogy valamikor napvilágot fognak látni, ékebben tanuskodnak tiszta jelleme és őszintesége mellett, semhogy ezt bárkitől eredő rágalmazás megdönthetné. Újabban publikált zeneművészi levelekből az a tény is megállapítást nyert, hogy Meyerbeer 1850-ben, amidőn Wagner (mert az 1848-i drezdai forradalomban tevékeny részt vett) hazájából száműzve volt, a Liszt Fe-

*) E cikk szerzője jánosii Engel József udv. tanácsos, községkerületi elnök, a „Mult és Jövő“ régi munkatársa, akinek irodalmi munkásságát, önálló műveit és Wagner Richárdhoz való benső kapcsolatait már több ízben méltattuk, ugyancsak november hóban jutott el életének nevezetes évfordulójához, a 80 éves jubileumához, amelyet a „Mult és Jövő“ ez értékes kis írás közlésével ünnepel a legméltóbban.

renc vezénylete alatt Weimarban lefolyt legelső „Lohengrin“-előadásnál személyesen jelen volt. *Hogy Wagner mindamellett zsidóellenes magatartását nem változtatta meg és még élete utolsó éveiben is több, a bayreuthi külön lapjában megjelent antiszemita cikket írt, melyek utóhatásai még ma sem szűntek meg, ezt annakidején a „Mult és Jövő“ 1924-i évfolyamában foglalt cikksorozatban megmagyarázni igyekeztünk.* Megvalósult itt a nagy német költő kijelentése, amely szerint a gonosztett átka az, hogy folyton megújuló nemzettel mindig gonosztságot szül.

Meyerbeer családja teljesen kihalt; fiúgyermekei nem voltak, csak leányai; az utolsó, Andrian bárónő Salzburgban élt és ott ez év február 8-án 94 éves korában meghalt. Az agg bárónőt mult év augusztus havában Salzburgban kerestük fel; arca nagyon hasonlított nagy édesatyjára, de csak nehezen lehetett vele értekezni. De azért megértettük a nagytiszteletű matróna panaszát: még most is mély bánat tölti el, hogy édesatyja oly korán halt el (*Meyerbeer csak 73 éves volt*), holott még sok újabb tervvel foglalkozott. Abbeli kérdésünkre, hogy atyjának hátrahagyott művei, melyek végrendelete szerint 30 év után lettek volna kiadandók, miért nem lettek eddig még publikálva, választ nem kaptunk. Hogy e hátrahagyott művek egyáltalában meg fognak-e még jelenni, vagy örökre elveszetteknek tekintendők-e, ezt sajnos egyelőre tudni nem lehet. Bizonyos azonban, hogy Meyerbeer dicső neve még egy második évszázadot is diadalmasan túlél és a zsidóság egyik büszkesége fog maradni; remekműveit pedig minden antiszemita gáncsolás dacára az egész művelt világ elidegeníthetetlen művészi kincsei gyanánt fogja őrizni.

ERDEI

Erdei Viktor: Grotteszk („Ezer karikatura“)

A MULT ÉS JÖVŐ EZER KARIKATURA KIÁLLÍTÁSA

VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34. I. EM.

Homicskó (1885): Uj házaspár

A „Mult és Jövő“ Művészeti Szalónjának első kiállítását a közönség és a sajtó a legnagyobb melegséggel és érdeklődéssel fogadta. A kiállítást, mely állandó nagy látogatottságnak örvend és rövid idő alatt a művészi érdeklődés középpontjába került, december végéig meghosszabbítottuk. Alább közöljük kivonatolva a sajtóhangokat, melyek mind igaz elismeréssel szólnak:

UJSÁG.

A vállalkozás újszerű és időszerű is. A magyar karikatúra éppen a mi napjainkban nagyon alulkerült s mintha elhalóban volna. Nyilván nem kedvez neki a politikai helyzet, amely könnyen destrukciónak bélyegzi a tekintély hivatalos képviselőinek kicsúfolását. Viszont karikatúra politika nélkül nincsen. A nagy Daumiernak is eltompul a ceruzája, de elernyed a kifejezőereje is, mikor a cenzúra eltiltotta a karikatúrát a politikával való foglalkozástól.

PESTI NAPLÓ.

Új szalón nyílt meg a Vilmos császár-út 34. alatt. Mult és Jövő szerkesztőségében. Első kiállításával joggal számíthat a legnagyobb figyelemre. Ezer karikatúra címen ez a kiállítás nem csupán érdekes és vonzó, de tanulságos képét adja az utolsó ötven év legkiválóbb termékeinek, felvonultatva mindazokat, akik a karikatúrában maradandót alkottak.

ESTI KURIR.

A Mult és Jövő Művészeti szalónjában Bálint Jenő rendezésében ezer karikatúra került nyilvánosság elé. A XIX. század békés vége, humora, tréfára hajlamos kedélye elevenedik meg. Ezer karikatúra, ezer vicc, ezer elfelejtett, most újra élő, derűt fakasztó ötlet. Érdemes megnézni.

BUDAPESTI HIRLAP.

Ezer karikatúrát gyűjtött össze Bálint Jenő és Patai József a Mult és Jövő művészeti szalónjában. Ezer magyar

karikatúra, mely ötven év történetét, politikáját vetíti élénk derűs ötletekben, mulatságos fintorral, de mindig jellemzően.

MAGYARORSZÁG.

Az utolsó ötven év magyar közéletének történetét mutatják be ezek a karikatúrák. A maguk idejében torzítottak, csúfolodtak, most csodálatosan frissen és őszintén számolnak be az elmúlt korok problémáiról.

8 ÓRAI UJSÁG.

A Mult és Jövő című folyóirat ilyen címen rendez nagyon kedves grafikai kiállítást, mely a legutóbbi félszázad karikatúraanyagából válogatott össze mulatságos és jellegzetes sorozatokat.

MAGYAR HIRLAP.

Napi aktualitásnak szánt, rotációs papírra érzett, a röpke vonal elektromos drótján felvillantott képhumoreszkek találkozója ez a kiállítás, ötven év humora, egy derék darab nevető történelem. Felvonul korának minden számottevő egyénisége, ki a rajzolóművészet e terrénumán figyelemreméltóan megvetette a lábát, egész kollekciónal az, aki a karikatúra fejlődésében fordulatot, új stílust jelent...

És felvonul rajta: Budapest. A politikus, a rendészeti, a közigazgatásbeli, a társaságbeli, a 80-as évek turnőrös Budapestje, az a Pest-Buda, melynek mai egén már ott cirkál az új idők történelmi Zeppelinje. Ezer karikatúra világít rá mindarra, ami itt félszeg, talmi, nagyképű, ki-figurázandó, 50 éven át napvilágot látott.

Mennél közelebb jutunk a karikatúra mai fejlődéséhez, kifejező eszköze a vonal, minden könnyebbé, szűkszavúbbá halkul s az, amit leír vele, szellősebbé, gördülékenyebbé válik. A kevéssel marokra fogó kifejezőképesség jellemzője mai karikaturistáink legkiválóbbjainak, akik közül Vértess, Kelen s a legelső sorban Major oeuvre-je egészen különálló, egészen rendkívüli művészi rangot jelent. A világ színpadán szereplő különféle rendű és rangú kiválóságokról készült karakterfejei (saját autogramjaikkal), briliáns szellemességükkel egy a maga nemében páratlan művész virtuozitásáról adnak meglepő, műgyűjtő számára felbecsülhetetlen dokumentumokat. A régiek mellett (Jankó, Homicskó, Linek, Lakos, Jeney, Varga, Bér, Polgár stb.), Márk, Feiks, Herman, ezenkívül Csók néhány nagyon kedves, fiatakorából való üde emlékekkel. Erdei desztillált vonalú állatkarikatúrával, Forrai szellem-től sziporkázó, egyéni stílusú kollekciónal vesz részt az ötletesen megrendezett kiállításon. A Mult és Jövő-t elismerés illeti ezért a kiállításért, amely figyelmeztetés a szomorú mának, hogy lesz ez még másképp is. Hogy élünk, mert tudunk még nevetni. Hogy élni fogunk, mert minden sorvasztó gondunk dacára,

Faragó (1886): Kalapdivat

BONNET, JULES DESTREE, BERGSON, PAUL PAINLEVÉ, SIR JAGADIR BOSE
 Mme CURIE, EINSTEIN, SABBATH, PAUL VALÉRY, CORNEJO
 GILBERT MURRAY

A „szellemi együttműködés“ intézményének ülése. Szombat az optimizmus elpusztíthatatlan vértestecskéi lüktetnek beteg szívünkben.

AZ EST.

A karikatúra szinte nemzeti művészetünk, a szellemes tréfálkozás művészetében jó helyen fekszünk világviszonylatban is. Megokolt tehát az a kiállítás, melyet Bálint Jenő rendezett a Mult és Jövő helyiségében „Ezer karikatúra“ címen. A régiek közül Jankó finom stílusának csak a francia művészetben akad párja. A legérdekesebb az egész kiállításon, hogy itt találjuk Csók, Márk, Feiks és Herman ismeretlen kirándulásait a karikatúra területére. A maiak közül Major Henrik új kollekciója a külföld jelentős politikusairól és Forray színes karikatúrafestményei vezetnek.

NÉPSZAVA.

Ezt a kiállítást érdemes megnézni. Részből mert nagyon sok szellemes és ötletes rajz okoz örömet, részből, mert egy elmúlt világ torz jellemzése a kor- és erkölcsfejlődés komoly tanulságainak levonására ad alkalmat...

PESTER LLOYD.

Die Ausstellung ungarischer Karikaturisten im Kunstsalon der Zeitschrift Mult és Jövő, von uns bereits avisiert, wühlt Erinnerungen an Gestern und Vorgestern auf. An sonnige Tage, die uns seinerzeit düster, gewitterschwül schienen. Und an Künstler, längst zur grossen Armee abgerückte, die aus der Wirklichkeit das Burleske, das Groteske, das Komische herauszuheben wussten und sie als die Wesenheit der Geschehnisse hinstellen. An Humoristen des Zeichenstiftes

VON SCHUREY, CHAMBERLAIN, LUTHER, SCIALOJA, VANDERVELDE, HÉMÉS, BRIAND.

Briand lâcha la colombe, et c'est le canard qui lui revint portant la branche d'olivier.

Briand bárkája. „És Briand látta, ime kacska jön vissza az olajággal“...

und an Karikaturisten von Menschen. Ihre Kunst, die Kunst der Karikaturisten, besteht darin, dass sie das Gleichgewicht der Teile einer Vorstellung stören, den Vorstellungsinhalt durchwühlen, das Gewicht, das Mass der Teile ins Grosse oder ins Kleine übertragen, ihre Beschaffenheit ins Extrem übertreiben. Immer auf der Suche nach dem Wesentlichen.

DESCHOUX, LITVINOFF, LOURATCHAREV, BRIAND

Briand és a három orosz angyal. Dezső és Kelen (London) karikatúrái a Mult és Jövő Ezer karikatúra kiállításán.

Kalmár István: Plakát. (Omike-iskola grafikai kiállítása)

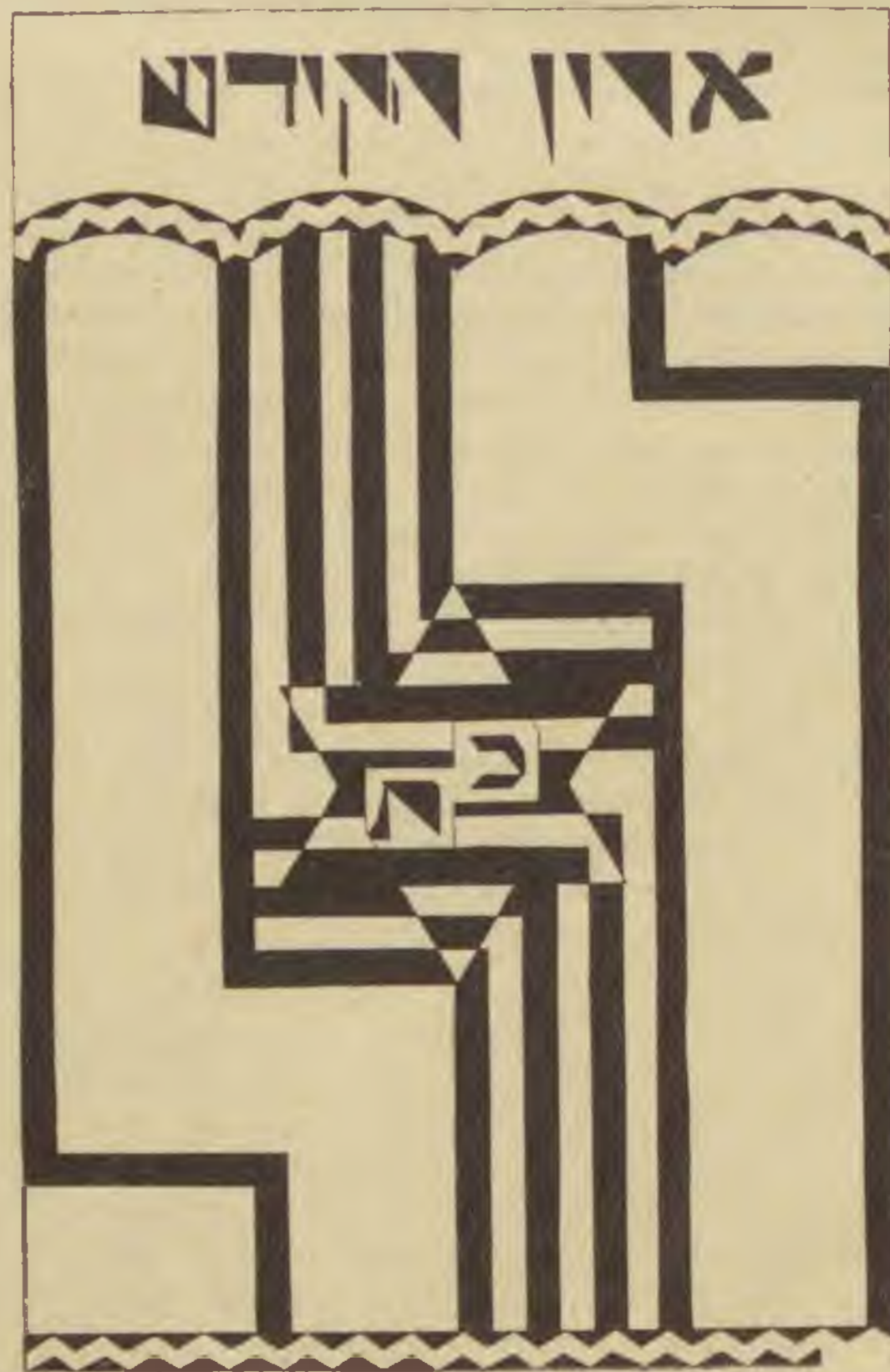
AZ OMIKE MŰBARÁTOK KÖRE grafikai iskolájának kiállítása. A kultúrház könyvtártermében kiállított színes és változatos anyag tanúságot tesz arról a figyelemreméltó kultúrmunkáról, amelyet az OMIKE Grafikai Iskolája évek óta kifejt, hogy az iparművészeti iskoláról és az akadémiáról a numerus clausus miatt fel nem vett ifjú zsidó grafikus tehetségeknek lehetőséget adjon, hogy tovább képezhessék magukat Kreisel Béla kitűnő vezetése alatt.

Balla Éva: Üvegfestmény (Omike grafikai kiállítása)

Stark: Címlap. (Omike-iskola grafikai kiállítása)

Löwy: Tórafüggöny terve. (Omike-iskola grafikai kiállítása)

UJVÁRI PÉTER: A MÉCS MELLETT. Ujvári ezen posthumus művével a „Mult és Jövő“ már megjelenése előtt részletesen foglalkozott és Ujvári László ismertette megírásának történetét. Ujvári tökéletes írásművészete, az ábrázolás elevensége és finom, éles szatírája, ezen művében is nagyszerűen érvényesül. Szigorúan realizisztikus képekben és jelenetekben tárul fel előttünk a magyar falu zsidóságának érdekes és modern szemmel nézve szinte bizarrnak tetsző élete. Egyedül Livniczer alakjában érezhető a szubjektivitás idealizáló hatása, ami alátámasztja az Ujvári fiúk feltevését, hogy benne Ujvári saját bocher-életét mintázta meg.

Tisbi Illés.

SCHALOM ASCH: DIE KINDER ABRAHAMS. (Novellen aus Amerika, Paul Zsolnay Verlag 1931.) Schalom Asch, a „Petersburg“, „Warschau“, „Moskau“ nagy regénytrilógia költője ebben az új kis kötetében legkülönbözőbb foglalkozásokat űző embereket rajzol meg meleg szeretettel és nagy költői erővel. Vidám és szomorú képét adja annak a küzdelemnek, melyet az óvilághól Amerikába került zsidók folytatnak, hogy megvethessék lábukat az óceán túlsó partján és megtalálják ott az élet és megélhetés új formáit.

HÉBER BERNÁT: PAEDAGÓGIAI EMLÉKEZÉSEK. Közel öt évtizedes tanári mult értékes impressziói. Az „előszó“ a legideálisabb tanító lélek vallomássorozatát nyitja meg és megokolja, hogy a könyvecske írója miért választotta a „legfölségesebb feladatot: a nevelést és tanítást“. Emléket állít ötven éves iskolájának, mely „vele együtt nőtt fel“, megemlékezik mestereiről és tanítványai nagy seregéről. Elmondja egy fejezetben, hogyan teremtett „paradicsomi életet egy iskolában“. A zsidó tanító legnagyobb optimizmusa sugárzik írásából, melynek a címe „érdemes jó tanárnak lenni.“ (Még a mellőztetések ellenére is, melyek éppen vallása miatt érték.) A legeszményibb tanár alakja áll elénk könyve ötödik fejezetében, melyben azt tárgyalja, „hogyan oldotta meg a legnehezebb tanári feladatot: a bíraskodást.“ Könyve is tanuság amellet, hogy „megérdemelte a legnagyobb kitüntetést — a tanszéket!“

Katona József.

Janko János (1882)

A Mult és Jövő Ezer karikatura-kiállításáról

DR. GROSZMANN ZSIGMOND 25 ÉVES JUBILEUMA

Október 10-én, Sabbath Berésithkor volt 25 éve, hogy dr. Groszman Zsigmond, a Pesti Izr. Hitközség általános tiszteletnek örvendő rabbija a dohányuccai templomban első beszédét tartotta. Ezt a negyedszázados évfordulót ragadta meg alkalmul híveinek nagy tábora, hogy meleg és hozzá méltó ünneplésben részesítsék a zajtalanul működő, egész életét papi hivatásának szentelő rabbit.

Ez a jubileum méltó szimbóluma volt dr. Groszmann Zsigmond 25 esztendő, áldásdús papi működésének. Nem vonultak a jubiláns elé küldöttségek, nem köszöntötte a szónokok hosszú sora és dr. Groszmann Zsigmond elment az ő templomába, a tóra elé járult, hogy hálát adjon Istenének kegyelméért, hogy megengedte érne ezt napot, azután felment a szószékre és szívet-lelket gyönyörködtető beszédben emlékezett meg a multról és hirdette, mint minden beszédében, a tóra örök időkre szóló igazságait. Ez a templomi jubileum volt legméltóbb ahhoz a paphoz, aki eszményeül választotta az Írás szavát: „A pap pedig ne menjen ki a frigysátor ajtaján, mert rajta Istennek avató olaja.“ Dr. Groszmann Zsigmond sohasem keresett működési teret sem a társadalmi, sem a politikai életben, még a felekezeti politikától is távortartotta magát. Távolmaradt a profán élettől és híveivel elsősorban a templomban, vagy ha hívták, a felolvasó-asztalnál találkozott, ahol mindig, formában és tartalomban egyaránt kimagasló előadásaival tanította és buzdította hallgatóit a zsidó vallásnak és zsidó tudománynak megbecsülésére és szeretetére.

Innen van az, hogy ő a profán életben sem zökkent ki soha a templomi hangulatból és nemcsak lélekben és életmódban, de külső formában is a papi méltóságnak reprezentánsa.

A templom mellett a rabbisági iroda papi működésének második színhelye, ahol a legnehezebb és a legkényesebb feladatokat végzi igaz szakavatottsággal s páratlan rátermettséggel. Nemcsak a gyakorlati vallási életnek és a felekezet jogviszonyainak alapos ismerője, de megvan benne — ami papoknál ritkán található — az adminisztrációs tehetség is, valóságos művészetté fejlesztette a rabbisági iroda sokirányú technikai munkájának elvégzését. Neki jutott a rabbiság tagjai közül a legnehezebb, nemcsak nagy türelmet és diplomatatehetséget igénylő, de sok dása. Nem egyszer voltam szem- és fültanuja az ilyen papi szomorú órát szerző feladat: a kitérésre jelentkezők fogalmit mélyen sebző, szomorú jeleneteknek és mindig csodáltam azt a hilleli türelmet, azt a papi nyugalmat és a szívet-lelket marokra kapó intelmeket, amelyekkel a vallásukat megtagadni készülőket végzetes útkijáratról visszatartani igyekezett. „Sokakat visszatartott a büntől.“

Dr. Groszmann Zsigmond a zsidó irodalomnak és tudománynak is kiváló művelője. Különösen a magyar zsidók újabb történetének anyaggyűjtésével és feldolgozásával szerzett nevének az ország határain túl is igaz megbecsülést, kitünő barát és kartárs, aki megszerezte magának minden paptársának tiszteletét és szeretetét. Legnagyobb öröme, ha valamiben segítségükre lehet és soha senkinek kérését vissza nem utasítja. Örül társai sikerének és boldog, ha tanácsaival és tanításaival segítheti őket.

Huszonötéves jubileuma alkalmából igaz szeretettel és mélységes tisztelettel köszöntjük a kitünő papot.

DR. SCHWARCZ BENJÁMIN

A PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG HERZL-ESTJE

PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉNEK MEGJELENÉSE ALKALMÁBÓL

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége az idejéig első estjét Herzl emlékének szentelte, abból az alkalomból, hogy megjelent a Pro Palesztina első kiadványaként Patai József impozáns Herzl-könyve, amely tartalmával és külsejével egyaránt mindenütt feltűnést és lelkesedést kelt. „A hatalmas mű megjelenése — írja a Zsidó Szemle — alkalmat adott arra, hogy a Pro Palesztina Szövetség Herzl Tivadar, a cionista eszme és a Palesztina-újjáépítési gondolat halhatatlan vezérének az emlékét ünnepelje, de egyben meleg ünneplése volt ez az est Patai Józsefnek is, aki ezzel a művével minden eddigi irodalmi sikere mellett igazi világhírnevet fog hódítani, mert meggyőződésünk, hogy ez a standard mű mihamar meg fog jelenni a világ minden nyelvén. A mű kiállításában is könyvpiaci világeseményt jelent.“

A Herzl-estet dr Friedmann Ignác kormányfőtanácsos nyitotta meg. Méltatta a Palesztina-gondolat profétájának jelentőségét a magyar zsidóság szempontjából. Cionista és nem cionista egyaránt tisztában van azzal, hogy a Palesztina-eszmének milyen nevelő, önértékelő, gerincegyenesítő hatása van. Patai József a magyar zsidóság háláját és kegyeletét róta le Herzl iránt monumentális művével, mely új korszakot fog hozni nálunk. Ezzel tetéződik az a siker, melyet a „Feltámadó Szentföld“ című könyvével aratott, amely megható művészi mélységével a zsidóság ellen elfogult vezetőségiségeket is kedvezőbb megítélésre hangolt. A Herzl-könyv halhatatlanná teszi Patai József nevét. A Szentföld porában az Olajfák hegyén pihenő apja és gyermekének világi útja miatt egykor búsuló szentéletű anyja együtt tekintenek le most dédelgetett fiúkra: „Joszele ezt szépen csináltad! Isten megáld érte!“

Dr Friedmann Ignác meleg szavait megindultan hallgatták végig. Utána Bisseliches Mózes mélyenjáró tanulmányban hódolt Herzl emlékének és Patai működésének. Reámutatott a szellemi változásra, melyet Herzl fellépése óta a magyar zsidóságban is észlelhetünk. „Hogy a magyar zsidóság is, — melyet külföldön a zsidó fa elhervadt ágának szeretnek nevezni, amely azonban sok tekintetben nagyon is virágzó és sok reményteljes bimbót magán hordozó ág — kis részben bár Herzl útjára, de már nagyrészen a vele párhuzamos útra terelődött, ez elsősorban Patai József érdeme. Ő tartotta fenn a hidat a régi zsidóság és a megújuló zsidóság között, ami által evolucionális alapon, észrevétlenül sikerült neki a régi zsidóságot közelebb hozni a zsidó renaissance új áramlataihoz.“

„Patai Herzl-könyve nem hiányozhat egyetlen zsidó házból sem!“

Ezután Fürth Margit a nők nevében köszöntötte Patait, „Mirjámként a Pro Palesztina magyarországi mozgalmanak Mózesét“ a „Szijum“ alkalmából. Patai minden könyve — mondotta — egy-egy széfer, szent könyv. Herzl-könyve pedig hősköltemény, ahogy egy nagy valaki írhat csak egy nagy valakiról. „Elolvastam egyszer a „Feltámadó Szentföld“ című Patai-széfer egy fejezetét egy éppen nem cionista chászidnak. A meróni búcsúról szólt a fejezet, amelyet annyi nyelvre lefordítottak. Sírta a chászid a meghatottságtól. És meg vagyok róla győződve, hogy Herzl-könyve is így fog hódítani szíveket, egész embereket. Így csak elhivatott költő írhatott elhivatott emberről.“ A Herzl-könyvet ha valaki kezébe veszi, nem bírja letenni. Mint egy érdekesítő, gyönyörű regény, olyan a Herzl élete. S a legszentebb valóság szól a könyvből.

A lelkes tapsok között elhangzott poetikus felszólalás után dr Hajdu Miklós, a kiváló író, a pesti hitközség előjárója, a Herzl-gondolat első magyarországi hiveire tartott melegtéketűtő visszapillantást. Hajdu Miklós számos cikkben hódolt Herzl szellemének és ifjúságától kezdve együtt haladt Patai Józseffel, aki még zsitvaujfalusi magányából kedves költői rigmusokban köszöntötte önértékelő zsidó harcában. Azóta nagyot változott a világ. Patai egyenesen haladt fölfelé irodalmi útján. S ha „középső kapu“-járól azt írtam, hogy ebben a könyvben Patai Anatole France magasságaira emelkedik, méltóan csúcspontját éri el a Herzl-könyvében, amely tele van a szépségnek minden szépségeivel.“

Dr Grossmann Zsigmond pesti főrabbi nagyhatású történelmi összefoglalása után dr Kiss Arnold budai vezető főrabbi Patait nemcsak mint költőt és írókat ünnepelte, hanem mint igaz, álság nélkül való embert, akinek szava, kézszorítása, tekintete őszinte. Az ő érdemeit méltatva nem kell meggyőződése ellen szépíteni. Itt minden szó szívből fakad és tele van hittel. Patai nevében benne van a héber „Patis“ szó, ami pörölyt, kalapácsot jelent. Herzl-könyve is szívekhez fog szólni és le fog dönteni minden elfogultságot és mesterkedést, mely a Palesztina-munka útját állja. A Herzl-könyv csodát fog művelni: a zsidó ereket a vizet vérré fogja változtatni.

Dr Pfeifer Izsák monori főrabbi, Herzl Tivadar egyik legelső követője és tanítványa, a kortársak köszöntését tolmácsolta költői szavakban. Salgó László a Makabea és az ifjúság ragaszkodásának adott kifejezést. Patai boldogan tekinthet munkájára. A legnagyobb jutalmat nyerte el: maga mellett látja az új zsidó ifjúságot.

Bettelheim Sámuel, aki Herzl első magyar frontharcosa, gárdistája volt, igen érdekes visszaemlékezéseket mondott el Herzlről, akit oly közelről volt alkalma éveken át nézni és figyelni. „Boldog a szem, aki őt látta.“ A hódító, fejedelmi jelenséget, aki a pillantásával uralkodni tudott minden lelkeken. Megkapó képet nyújtott Herzl alakjáról és történelmi nagyságáról. Patai Herzl-könyve fordulatot fog hozni a magyarországi zsidóság történetében.

Viharos ünneplés között emelkedett szólásra Patai. Köszönetet mondott a meleg elismerésért. Különösen a „Pro Palesztina“; dr Friedmann Ignác érdemeit méltatta, akinek nagyrésze van abban, hogy a díszes Herzl-könyv a mai mostoha időkben ilyen méltón szép köntösben jelenhetett meg. Lelki szükségét érezte annak, hogy a művet neki dedikálja, mint „a Jewish Agency történelmi okmánya magyarországi aláírójának.“ Ez a Zürichben létrejött Okmány, mely cionistákat és nem cionistákat egyesít a Palesztina építés munkájára, valamikor a zsidó történelem legfontosabb okirata lesz és rajta a világ legjobbjai között ott foglal helyet örök időkre a magyar zsidóság képviselőjében dr Friedmann Ignác neve. Ezután visszapillantást adott a lelki élményekről, melyeket a Herzl-könyv megírása alatt átélt. Majd köszönetét fejezte ki mindazoknak, akik a mű anyaggyűjtésében, megjelentetésében segítségére voltak, a díszes, gondos technikai kivitelért pedig dr Löw Antalnak, a Wodianer műintézet elnökének és munkatársainak. „Magáról a könyvről nem nyilatkozom — fejezte be humorosan — vegyétek és olvassátok!“

A lélekemelő ünnepség az ifjúság héber dalaival fejeződött be.

ZSIDÓ HUMOR

LAKZI VAGY BÖJT.

A pesti hitközség nyomorenyhítő akciójának egyik konyhamegnyitásán történt. Ott volt már a kezdeményező, Stern Samu hitk. elnök és vezérkara, a Szentegylet vezetősége, sok vendég és az asztalok körül a gazdasági válságba jutott polgárok, akik a kitünő ebédet várták. Csak a rabbiság képviselője késett. Valami félreértés folytán. Egyesek türelmetlenkedni kezdtek és gyors tálalást tanácsoltak. Eppler Sándor főtitkár, aki egy darabig a „bejárók“ ostromától körülvéve, friss utalványok „gyorsírásával“ volt elfoglalva, felfigyelt és egy jó adomával igyekezett a várakozás nyomorát enyhíteni: „Most már értem az anekdotát. Egy szegény zsidótól kérdezték: mit szeret jobban, lakzit vagy böjtöt? (Eredetiben: Szüdet vagy Taaniszt). Mire a szegény ember így felelt: A „Böjtöt!“ — „Miért?“ — „Mert böjtör akkor eszem, amikor akarok, lakzin pedig várnom kell, amíg megjön a rabbi.“

ARCKÉP-E EZ VAGY TÁJKÉP?

Dr. Hevesi Simon mondotta el a pesti hitközség Goldmark-termének felavatásán ezt az érdekes anekdotát:

Két ember vitakozott egy kiállításon egy modern kép előtt. Az egyik azt mondotta, hogy az *tájkép*. A másik meg, hogy *arckép*. „Nézzük meg a katalógusban“ — hangzott fel szinte egyszerre. De a katalógus sem döntötte el a kérdést. Mert ott ez volt a cím: *Kornfeld*. Ami lehet *családi név* is, meg *rozsföld* is. Így vagyunk — vezette be a hallgatóság tapsai között Dr. Hevesi — a kitérések kérdésével is. Sokszor nem tudjuk, *arckép-e*, egyéni akció, vagy *tájkép-e*, a környezet, a milió hatása. Mindkét esetben keresnünk kell az ellenszert a zsidó jövő biztosítása érdekében.

SALAMONI ÍTÉLET.

A briszkai rabbihoz jött két asszony pörrel. Szomszédok, egy házban laknak, egy napon kiakasztották a fehérneműiket szárítani, jöttek tolvajok és ellopták a felét. Az egyik asszony mondja: az én fehérneműm a megmaradt, a tiedet lopták el. — A másik mondja: Ellenkezőleg, a tiedet lopták el, az enyém maradt meg. A briszkai rabbi elrendelte, hogy hozzák eléje a megmaradt fehérneműt. Aztán szólt a feleségének, tegyen hozzá néhány darabot a magáéból. Ezután behívta az egyik asszonyt: „Ráismersz a fehérneműidre?“ — „Igen“ — felelte és kezdte kiválogatni: „ez az enyém, ez is az enyém, ez is, ez nem...“ Ezután összekevertette a rabbi a fehérneműt, behívatta a másik asszonyt: „Szemeld ki a fehérneműidet!“ Az asszony egyenként előszedte: „Ez az enyém, ez is, ez is, ez is“ — amíg vége nem volt. „Mind a tied?“ — kérdi ismételve a rabbi. „Igen“ — feleli az asszony. — „Mind az enyém.“ „Csaló vagy — szól rá a rabbi — a szomszédasszonyodnak van igaza. A fehérnemű az övé...“

„CSAK IDÉZET VOLT.“

Kiss Arnold meséli:

Egyszer egy rabbi jobbnak találta, hogy saját szerzeménye helyett egyik nagy elődjének a prédikációját mondja el a szószékről. „Plágium volt“ — mondotta bosszankodva egy híve. „A mi rabbink — felelte egy másik — nem plagizált, csak idézett. Nem láttad, hogy mielőtt belekezdett a szónoklatába, az ujjával idézőjelt írt le a levegőben és ugyanezt tette, amikor a prédikációt befejezte!“

TOLLHEGYRŐL

EMIL LUDWIG POLÉMIAJA. A hamburgi „Israelitisches Familienblatt“ egyik legutóbbi számában Ezriel Carlebach meginterpellálta Emil Ludwigit, hogy a napokban megjelent önéletrajzában szándékosan kerüli életének zsidó indulását, míg könyvének reklámozásában a német fajvédők ingerlésével provokálja a zsidógyűlöletet. Emil Ludwig gorombáskodással felelt. Mintha zsidónak nem is volna szabad kritizálni őt, aki huszonöt nyelven szerez dicsőséget a zsidóságnak. Ezriel Carlebach viszonzásában leleplezi, hogy Emil Ludwig hozzá intézett levelében kijelentette, hogy a német zsidóüldözések hatása alatt kilépett ugyan a katolikus felekezethől, amelybe régebben belekeresztelkedett, de azért a zsidó vallásra nem tért vissza, hanem „diszidens“ marad. Ha meg így van, ne várja, hogy a zsidóság a magáénak tekintse, amikor ő a zsidósággal nem azonosítja magát. És ne várja ezt most, amikor önéletrajzában „Geschenke des Lebens“ címen a legkisebb ajándékokat is felsorolja, miket az élettől kapott, a legnagyobb ajándékról pedig, melyet egy ember kaphat: a zsidóságról — megfeledeznek. Felületes életrajzíró.

GOLDMARK-TEREM — HERZL-TEREM. A Pro Palestina legutóbbi estjén jelen volt Vermes Ernő temesvári gyáros, az erdélyi zsidóság ismert vezérférfia és csodálkozott a „Goldmark-terem“ szépségén. Aztán tovább csodálkozott a pesti hitközségen: Miért nem nevezték el ezt a termet, amely Herzl szülőházának helyén áll, Herzl-teremnek? Miért engedte ki a pesti zsidóság a kezéből ezt a „ziccert“? Hiszen ha Herzl-terem volna, az egész világ küldene ide Herzl-reliquiákat és a külföldről idezarándokolna a zsidóság a Herzl szülőházához és hozná a dollárokat Budapestre, ami még „pengőjavítás“ szempontjából is kitünő politika volna. Mennyi hasznos összeköttetést jelentene ez Budapestnek és zsidóságának. És még azt mondják, hogy a pesti zsidók — „jó kereskedők“! „Ha véletlenül keresztényeké volna ez a terem — felelte valaki —, mindjárt Herzl-teremnek keresztelték volna el. De a zsidók félnek. Még attól is félnek, hogy emléktáblával jelöljék meg Herzl szülőházának helyét.

BRODSKY — PROTZKI. Brodsky a leggazdagabb orosz zsidók egvike volt, aki a nagy orosz összeomlás után felsóhajtott: „Mily holdog volnék, ha vagyonomnak egytized részét Palesztinába menttettem volna át!“ — Nálunk még ilven őszinte sóhajra sem telik — mondotta valaki. — Mert nálunk kevés a Brodsky, annál több a Protzki.

A legszebb
ajándék

Patai József

HERZL

k ö n y v e

370 oldalas album alakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban . . . . P 16.—

Díszkötésben . . . . . „ 20.—

Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

A Mult és Jövő előfizetőinek 25⁰/₁₀ kedvezmény

Pro Palesztina kiadás

KRÓNKA ÉS SZEMLE

LEVANTE KIÁLLÍTÁS ÉS MINTAVÁSÁR TEL-AVIV — 1932. Egy teljes év késéssel lesz az idén megrendezve a közelkelet egyetlen mintavására Tel-Avivban. Azonban, amint az építkezés az 1929 augusztusi szomorú események után óriási mértékben növekedett, úgy lesz ez a kiállítás tekintetében is.

Az utolsó kiállítás 1929 áprilisában volt. Ez akkor összesen párszáz kiállítóval csak néhány ezer négyzetmétert foglalt el. Így is mint egyetlen ilyen állandósult intézmény Ázsiában óriási érdeklődés homlokterébe került. Az idej kiállítás méreteit következőkből sejthetjük. Csupán az angol kormány külön építés alatt lévő pavillonja 600 angol kiállító iparost fogad magában. A lengyel pavillon 100 iparosnak fog helyet adni. Ezenkívül számtalan német és francia cég a kevert pavillonokban.

A belföldi gyárpar is szépen fejlődött azóta és e célból is jóval nagyobb területeket kellett tervbe venni, hogy mind az új alakulatokat el lehessen helyezni.

Mindezekon kívül igen lényeges és talán politikai következménye van a ténynek, hogy a környező országokban lévő kisipar is képviseltetni fogja magát. Ez a tény sok ezer arab látogatót fog biztosítani a vásár részére.

A vásár rendezősége már több ország vasút- és hajóstársaságaival megállapodást létesített, amelynek értelmében az utasok nagyszerű utazási kedvezményeket fognak tudni igénybevenni. Például a román vasúttal és hajóstársaságok oda és vissza 50 százalék engedményt fognak adni a menetdíjből. Részletekről túlkorai volna még írni. De a tény maga, hogy ily komoly előkészületek történnek már ma a kiállításra, amely csak hat hónap múlva lesz, bizonyítja, hogy ez is jelentős etapot fog képezni az ország további fejlődésében.

Az ugyanakkor megrendezendő Makkabiádra is sokfelől készülnek a nagy csoportok és kétségtelen, hogy a jövő tavaszi turistaszézon a legélénkebb lesz az eddigiek között Palesztinában. *Goldstein Mór* (Tel-Aviv).

A BRITH IVRITH HÉBER SZÖVETSÉG működése minden tekintetben felülmúlja a várakozást. Az előadásokon, kurzusokon, szemináriumokon megtelik a terem és a héber tanulásra jelentkezők száma a legkülönbözőbb rétegekből egyre nagyobb arányokban növekedik. A második előadáson dr. Hevesi Ferenc pesti rabbi ismertette szép héber stílusban és gondolatokban gazdagon a *Prófétaság lényegét*. A hallgatók között volt *Pröhle* professzor, a budapesti egyetem keleti nyelvtanára, akit dr. Patai József elnöki megnyitójában melegen köszöntött. A harmadik előadáson dr. Róth Emil egri főrabbi, aki egy évet töltött a jeruzsálemi egyetemen, a *héber kulturának diaszpórai problémáit* tárta fel. Vagy tizen szóltak hozzá az érdekes kérdéshez, rabbik és laikusok, fiatal fiúk és lányok válogatott héberséggel. Az első szemináriumot *Wachsberger* Mózes tanár tartotta Achad Haamról és köréről, nagy érdeklődés mellett. A héber nyelvkurzuson haladóknak tart előadásokat *Patai Ervin* György, *Tisbi* Illés. Kez-

dőknek: *Redlinger* Juci és *Krämer* Móric. A szemináriumokon előad még dr. *Richtmann* Mózes, dr. *Weisz* Pál, héber dalokat tanít *Feldmann* Lajos.

A Héber Szövetség helyisége, melyet a pesti hitközség bocsátott rendelkezésre, *Wesselényi-utcai* 44. számú iskolaépület fizikatermében van.

AZ OMIKE HITVÉDELMI SZÖVETSÉGÉNEK FÜZETEI. Értékes munkát végez a Hitvédelmi Szövetség a zsidóság mai problémáinak tárgyalásával. Az ankétsorozat külön füzetekben is megjelenik dr. *Hevesi* Ferenc és dr. *Friedmann* Gyula szerkesztésében. Az első füzet: *Ankét az önantisemitizmusról*. Az 1931. nov. 17-én rendezett ankéton elhangzott előadások teljes szövegét adja ez a füzet 32 oldalon. Dr. *Hevesi* Simon magasröptű elnöki megnyitója után dr. *Kecskeméti* György nagyszabású előadása következik, majd dr. *Schächter* Antal felolvasása, végül *Sós* Endre szavai után dr. *Hevesi* Simon záróbeszéde. Érdeklődéssel várjuk a második füzetet, mely a *kitérésről* szóló ankétot fogja bemutatni dr. *Kiss* Arnold, dr. *Gartner* Pál és *Sass* Irén előadásaival.

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZETI SZALON „EZER KARIKATŰRA“ KIÁLLÍTÁSA egyre szélesebb rétegű érdeklődést kelt. Politikai klubok, egyesületek, műgyűjtők egész sorozatokat szereznek meg a régi politikai élet nagy egyéniségeit megörökítő művészi karikatúrákból. A *Szép-művészeti Múzeum* is értékes sorozatot választott ki a magyar karikatúra régi és modern mestereinek műveiből. Iskolák elviszik növendékeiket, hogy itt tanulmányozzák a magyar karikatúra fejlődését. A nagy érdeklődésre való tekintettel a „Mult és Jövő Művészeti Szalon“ az érdekes kiállítást december végéig hosszabbította meg. A Mult és Jövő Művészeti Szalon helyiségei *Vilmos császár-út* 34 alatt vannak.

STERN SAMUNÉ ELŐADÁSA, amelyet a Goldmark-terem felavatásán tartott, élénk visszhangot keltett. Mindenkinél helyeslésével találkozott finom fejtegetése a szeretetről és összetartásról, melyre ma a zsidóságnak a legnagyobb szüksége van. Az elnökszöveget meleg ünneplésben részesítették.

Finom félikabátok városi bundák

feltűnő olcsó árban és nagy választékban

Féher M. Miksa

(Ezelőtt Kohn Heilmann és Fiai, cs. és kir. udvari szállítók)

Budapest, IV., Károly-körút 12. sz.

Mértékutáni elsőrendű uriszabóság

„Mult és Jövő“-re való hivatkozással engedmény!

124 darab különféle méretű

árverésen vásárolt
valódi **perzsa szőnyeg**

minden elfogadható áron

ANTI-KART R. T.

IG.: STERNBERG Z. J.

VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kelemfestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

AZ UJPESTI IZR. NŐEGYLET 60 ÉVES JUBILEUMA. Az újpesti izr. nőegylet f. é. november 22-én díszközgyűlés keretében ünnepelte fennállásának 60-ik évfordulóját. Az ünnepi közgyűlés igen díszes közönség előtt folyt le. Dr. Kálmán Ödönné, a nőegylet kiváló elnökasszonya tartalmas megnyitó beszédében ecsetelte azokat a szenvedéseket, amelyek hittestvéreinket marcangolják. „Ártatlan gyermekek sírása, szerencsétlen anyák fájdalmas zokogása hangzik felénk, támogatásért könyörgők támolyognak elénk és mi nem dughatjuk be füleinket, nem zárhatjuk be ajtainkat, hanem követnünk kell az Úr parancsát, aki a biblia szerint a szegényt „az én népemnek“ nevezi s aki „az árvák atyja“ és „az özvegyek birája“, amely parancs úgy szól, hogy a szegény is húsodból való és ha látod őt mezitelen, fel kell ruháznod, ha éhes, kenyeret kell adnod neki, ha kitaszított, hajlékot kell neki nyujtanod.“

A nagy tetszéssel fogadott megnyitóbeszéd után dr. Waller Antal titkári jelentésében vázolta a nőegylet 60 éves munkásságát és a jövő munkaprogramot terjesztette elő. A hitközség nevében Arányi Adolf elnök mondott lelkes beszédet, majd dr. Friedmann Dénes főrabbi és dr. Lichtmann Mór rabbi szóltak az ünnepi hangulathoz mért nagyhatású beszédben a nőegylet jótékony munkájáról. Dr. Baracs Marcellné dr. Kálmán Ödönné elnöknő kiváló munkásságát emelte ki. Deucht E. Lajos, Jolész Béla, Barta Dezső és dr. Fábrián Béla orsz. képviselő ünnepelték a nőegyletet, dr. Kálmán Ödönné elnökasszonyt és kiváló munkatársait: Székely Miksáné és Ehrenwald Lászlóné alelnököket.

AZ OMIKE MŰBARÁTOK KÖRE közgyűlésén Vészi Józsefné közvetlen megnyitója után dr. Neményi Ernő tartott értékes előadást a zsidó művészet lényegéről és lehetőségeiről. Az érdekes és újszerű fejtegetésekre még visszatérünk. Dr. Frisch Ármin tanár, kultúr tanácsos, a Műbarátok Körének életrehívója, ismertette a kör működését az utolsó esztendőben. A közönség lelkesen ünnepelte Kreisel Bélát az iskolavezető tanárokkal együtt. Azután megtekintették a változatos kiállítást a növendékek munkáiból, melyekből néhányat mai számunkban reprodukálunk.

A növendékek közül ki kell emelnünk Balla Éva színpompás, erősfantáziájú és ötletes reklámterveit, Löwy Károly, Kalmár István plakát- és üzleti grafikai munkáit, Stark Ernő modern elgondolású, de a tradíció nemes patinájában elgondolt héber betűit és a zsidó muzeumot propagáló plakátját. A szép és nívós kiállítás és az egész munka sikere Kreisl Béla rajzoló művész tanár, dr. Bánk Ernő igazgató és dr. Frisch Ármin kultúr tanácsos szakszerű vezetésének tulajdonítható.

AVIGDOR HAMEIRI HÁZALAPRA beérkezett dr. Fodor Lajos, Hatvan gyűjtése. Dr. Illés Gyula ügyvéd, Hatvan 10 P, Major Henrik, a Magyar-Olasz Bank igazgatója 10 P, Friedlaender Gyula cukorgyári tisztviselő 5 P, Fodor Aladár 5 P, összesen 30 P.

PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉRŐL írja dr. Kálmán Ödön főrabbi a kőbányai Hitközség Értesítőjében: *Új könyvet ajánlok híveim figyelmébe. E gyönyörűen kiállított, ragyogóan megírt, nagy fáradsággal, tudással szerkesztett könyv láttán elhallgatni kell minden pártpolitikának, kicsinyes nagyképűségnek. Ez irodalom, zsidó irodalom! Patai József „Herzl“ című díszmunkája 29 fejezetben, közel 400 oldalon jelent meg. Patai e művében maga is felemelkedik, még a cionizmuson is túlra; a zsidóság lángoló szeretetében, a költőiség tiszta, napsugaras levegőjében csak az írhat így valóságról, aki a zsidóság ábrándos szerelmese s aki az élethől az irodalom magaslatára visz föl egy magához hasonló nagy-nagy ábrándozót, prófétai lelkű férfiút... Nem lehet bírálatban ismertetni e könyvet. Olvassátok el híveim, mert általa gazdagabbak lesztek tudásban, érzésben, zsidóságtokban!*

A PESTI HITKÖZSÉG ÉPÍTKEZÉSEI ELÉRKEZTEK A TELJES BEFEJEZÉSIG. A Hősök Emléktemplomában már imádkoznak s esketnek, a Kultúrház helyiségeiben már zsidó kiállítás és művészi előadások voltak, a Goldmarkteremben szinte estéről-estére vannak zsidó előadások, hitvédelmi ankétek, bankettek, Pro Palesztina előadások és viták. Mintha mégis friss élet kezdene pezsdülni az építkezés betetőzéséül. Mintha mégsem lett volna improduktív befektetés, amit a dohányutcai templom körül a jövő számára emeltek. Kultúrcentrum van itt keletkezőben, amelyből talán egészségesebb és bensőségebb zsidó élet fog fakadni. És azon a helyen, ahol Herzl szülőháza állott, teljesülni fog az ő mottója: „Vissza a zsidósághoz!“ A pesti hitközség építkezéseinek, művészi szempontból való méltatásának külön számot fog szentelni a Mult és Jövő.

A BÉKÉSCSABAI ORT. IZR. ELEMI ISKOLA leplezte Singer Manó nyug. tanító arcképét, melyet volt tanítványai Jankai D. Tibor festőművésszel festettek meg. Az ünnepelt üdvözlésére megjelent Jánossy Gyula polgármester, Korniss Géza kultúr tanácsnok. Dr. Eisenberg Bertalan iskolaszéki elnök, Stern Ármin hitk. elnök, Moldoványi és Kozsuch igazgatótanítók, Prónai Ernő dr. és Herzog Henrik dr. elnök üdvözölték. A volt tanítványok nevében dr. Sajó Jenő leplezte le a képet, melyet Schwartz Henrik tanító vett át az iskola részére.

RÓTH TESTVÉREK

ÓRA- ÉS ÉKSZERÁRU-KERESKEDŐK

Budapest, VII, Dob-utca 16. V.é. I.28

(Gozsdu-udvar)

Aranyat, ezüstöt és briliánst

a legmagasabb napi áron veszünk!

Legolcsóbb bevásárlási forrás!

TELEFON:

J. 414-17

POLLÁK SAROLTA

kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálok kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE“ krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrásy-út 38, I. em. Párisi árúházzal szemben

Frank Gyula

a zsidó kultúra fejlesztésén és új intézmények alkotásán fáradozik. Az „Árvák- és Aggokháza“ is már tető alatt áll, ami főleg Hajós Gyula és Kohn Gyula József érdeme.

MEGNYILT A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ÉS CHEVRA KADISA MÁSODIK ÉTKEZTETŐJE. A pesti hitközség és chevra inségakciójának második étkeztető konyhája a VIII., Baross-u. 105. szám alatt nyílt meg. Dr. Zahler Emil előjáró meleg elismeréssel emlékezett meg elsősorban Stern Samu hitközségi elnökről, akinek eszméje volt az étkezők felállítása és aki fáradhatatlan buzgalommal munkálkodik az akcióhoz szükséges jelentékeny összeg előteremtésén, továbbá mindazokról, akik e nagy munkában részt vesznek. Dr. Farkas József és dr. Scheiber Lajos körzeti rabbik áldásmondása után megkezdődött az ebéd felszolgálása háromszáz szükölködő részére. A konyha egyelőre négyszáz személy részére van berendezve, de szükség esetén, hatszáz személyre lesz bővíthető.

A PESTI CHEVRA KADISA VÁLASZTÁSI BIZOTTSÁGÁTÓL

Budapest, VII., Erzsébet-körút 26.

HIRDETMÉNY.

A Pesti Chevra Kadisa Izraelita Szentegylet képviselőtestületi tagjainak választása 1931. évi november hó 29-én, vasárnap az intézet székházában, Budapest, VII., Erzsébet-körút 26. sz. alatt tartatott meg. A választmányt és tisztikart december hó 6-ikán választják meg.

Budapest, 1931. évi november havában.

A választási bizottság nevében:

Wertheimer Adolf s. k.
a választási bizottság elnöke

Ledermann Mór s. k.
a vál. biz. alelnöke

Gaiduschek Marcell s. k.
a vál. biz. alelnöke

Munk Gábor s. k.
bizottsági jegyző.

MOLNÁR GYULA ELOLJARÓHELYETTES ÜNNEPLÉSE

A pesti izr. hitközség jótékonyági ügyosztálya meleg ünnepségben részesítette Molnár Gyula helyettes előljárót abból az alkalomból, hogy életének hatvanadik évét betöltötte. A jótékonyági ügyosztály tagjai teljes számban gyűltek egybe és nevükben, valamint a hitközség előljárósága nevében dr. Zahler Emil jótékonyági előljáró bensőséges, meleg szavakkal üdvözölte Molnár Gyulát, aki fáradhatatlan buzgalommal áldozza munkáját a szegények ügyének és tetteikkel tesz tanúságot maga is mindenkor jóságának áldozatkészségéről.

Molnár Gyula

Az ügyosztály tagjai meleg óvációban részesítették Molnár Gyulát, aki meghatottan mondott köszönetet az ünneplő elismerésért, hangoztatva, hogy csak szívbeli kötelességét teljesíti, amikor minden erejével a jótékonyág szolgálatába áll.

EGY NÉMET FIÚNEVELŐINTÉZETRŐL szól a hír: annyira fajvédő szellem uralkodik benne, hogy ha valakinek elvész a tolltartója vagy fogkeféje, csak a zsidó bennlakókat motozzák meg, illetve kutatják át. És csodálatos, hogy még mindig akadnak zsidó szülők, akik mindenáron ambicionálják, hogy fiúk ilyen „előkelő“ intézet növendéke legyen!

Boy-kabátok,

gyermekbundák, kötöttárak
nagy választékban

SZÉKELY JENŐ

cégnél, Budapest, IV, Petőfi Sándor-utca 9.

NEOLOG

KUFFLER כַּעֲרָא עֵטְרֵמ

Vilmos császár-út 39. Hajós-utca sarok

Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut. 167 87

Étlapszerint választható menü déluton 1.80

Este 1.60 leves, sült, tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napi bérletjegynél külön engedmény. Összejövetelek és lakodalmak részére külön terem. Menürendszer alapján is!

SIRKÖVEK

Városliget: Budapest, VII., Károly-körút 2/e
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek
sirkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrebaladt igény miatt lesz állított árak!

HANGSZER-ZONGORA-RADIO-GRAMOFON
ÁRJEGYZÉK INGYEN

Sternberg

HANGSZERGYÁR-BUDAPEST VII. RÁKÓCZI-Ú. 60

FIGYELMEZTETÉS. A pesti izraelita hitközség rabbisága közhírré teszi, hogy hitközségünk új épületének (VII., Wesselényi-utca 7. sz.) *Goldmark-termével* kapcsolatban *rituális kóser כשר konyha* létesült, *rabbiságunk rituális felügyelete alatt és annak megbízhatóságáért vallási felelősséget vállalunk.* Ezúttal ismételten figyelmeztetjük híveinket, hogy több restauráció és étterem és több kisebb vendéglő és étkezde hár rabbisági felügyelet alatt nem áll, jogtalanul a „kóser“ כשר vagy „rituális“ jelzést használja, *ezeknek rituális megbízhatóságáért a rabbiság vallási felelősséget nem vállal.* Ezidőszerint *kizárólag a fent említett Goldmark-terem áll a rabbiság felügyelete alatt.*

Budapest, 5692 Kiszlev

1931 november havában.

בית דין דקדוק פעוט יוצא

A Pesti Izraelita Hitközség Rabbisága.

A KOVNOI SZEGÉNYEK MENHELYE.

Kovnában volt egy „menhely“, melyet az előljárók annyira elhanyagoltak, hogy beleesett az eső és a szegények piszokban és nedvességben aludtak benne. Mikor Rabbi Jiszroel Szalant ezt megtudta, odament csendben éjjelre és meghált ott a szegények között. Reggel megismerték. Nagy botrány támadt a városban. Rögtön gyűlést hívtak össze és a menhelyet rendbehozták.

PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG második novemberi estje a Pesti Hitközség kultúrpalotájának új Goldmark-teremben folyt le nagy érdeklődés mellett. Dr. Friedmann Ignac meleg szavakkal üdvözölte dr. Schonfeld Józsefet, aki Sokolownak az „Uj Zsidó“ című művét mutatta be igen érdekes és tanulságos bevezetéssel, önkéntelenül párhuzamot nyújtva Sokolow által fölvetett problémák és a mai zsidó élet között. Az értékes előadást a hallgatóság lelkes tetszéssel fogadta. A december 2-iki előadáson Prof. Donáth Gyula egyetemi tanár és Patai Ervin György szerepelnek.

TKÁTS IZRAEL FŐKÁNTOR ÜNNEPLÉSE a pesti zsidó társadalom meleg részvétele mellett folyt le. A templomi jubileumon jelen volt az egész elnökség és dr. Fischer Benjamin főrabbi nagy beszédben méltatta a főkántor működését. A banketten dr. Majthényi Nándor előljáró, dr. Fischer Benjamin főrabbi, dr. Osztern Lipót, dr. Groszmann Zsigmond, dr. Liebermann Manó, Reichenberg Jakab, Radó Géza, Böhm Náthán, dr. Schönfeld József, Fenyves Ignác kereskedelmi tanácsos, Hersch Samu elnök méltatták Tkáts főkántor érdemeit.

KÖNYVEKET KÉRÜNK! A MIEFHÖE (Magyar Izr. Egyet. és Főisk. Hallgatók Orsz. Egyesülete, VII., Rákóczi-út 17. I., Tel.: Józ. 338—43) azzal a tiszteletteljes kéréssel fordul a magyar zsidó társadalomhoz, hogy mindazok, akik nélkülözhető főiskolai szakkönyvekkel vagy jegyzetekkel rendelkeznek, ajánlják fel ezeket a MIEFHÖE könyvtára részére. Értesítésre a könyvekért készséggel hához küldünk.

ZYGMUND MENKES festménye: „A tóra“. Franz Hanfstaengl (München) műkiadónál jelent meg, színes fénynyomásban Menkes hatalmas képe, „A tóra“. Nehéz így szavakban fogalmat adni egy képről, legyen hát elég annyit mondani, hogy Menkes festménye, amely a tórát misztikus, imádó alakok központjává teszi, valóban mély és maradandó hatást tesz. Megtekinthető a „Múlt és Jövő“ Művészeti Szalonjában.

Ruha teszi az embert!

Öltönyt vagy télikabátot 100 pengőtől ki választott anyagból mérték után készít

BRISTOL uriszabóság
IV., Régiposta-utca 15. sz., II. emelet

Külön francia és angol nőiszabó-osztály!

Hitelképeseknek nagyon kedvező fizetési feltételek.

NEIGER

J. rituális étterme
Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem Ujjonnan átalakítva

Kitűnő 4 fogásos ebédet hához szállítunk P 1.80-ért

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos végállomás

a Parkasréti zsidótemetővel szemben

Telefon: Aut. 572-59

A LORD MELCHETT-KOLÓNIA MEGBIZOTTJA, Goldstein Ármin, Tel-Avivból Budapestre érkezett, hogy gazdasági kapcsolatot teremtsen Magyarország és Palesztina gazdasága, ipara és kereskedelme között. Számos produktumot lehetne innen Palesztinába exportálni, ami valutáris szempontból is értékes volna. Palesztinából hétmillió font jön ki évente a bevitt cikkekért és ennek egy részét ide lehetne irányítani. Viszont a szentföldi narancstermést értékesíteni lehetne nálunk, mint mindenütt a világon. Goldstein Ármin felvilágosításokat ad a Pro Palesztina irodájában, Teréz-körut 42.

AZ IMIT GOLDZIHÉR IGNÁC-ESTJÉN Kóbor Tamás elnöki megnyitója után dr. Heller Bernát professzor tartott rendkívül értékes emlékbeszédet, melyben összefoglaló képet adott nagy mesterének egész tudományos működéséről és jelentőségéről. Dr. Sebestyén Károly Goldziher Ignácra az emberről nyújtott mesteri portrét.

JEMNICZ SÁNDOR ELŐADÁSA a „Magyar Cionista Szövetség” első ideai taggyűlésén értékes meglepetés volt. Gustav Mahler élete dalaiban volt előadásának címe és felvonult benne Mahler egyéniségének fejlődése az asszimilációs kortól az öntudatraébredésig. A dalokat Basildes Mária interpretálta az ő nagy művészetével.

A második estén dr. Patai József adott elő „Cion a galuth irodalmában” címen, Ascher Oszkár kitűnő szavataival.

Szombattartó szappangyárnál vásároljunk

lelkismerete, ruhája tiszta lesz, ha „Menorah” orth. kóser szappant vesz

Menorah

ארטה כשר

szappan és mosópor

Rauchwenger
salgótarjáni szappangyár

Bekötési táblák és tartalomjegyzék a Muli és Jövő 1931. évi alyamafoz
Kapható a kiadóhivatalban: Vilmos cs.-út 34

ELJEGYZÉS

SONNENSCHNEIN LENKÉT, a pankotai ker. rabbi leányát eljegyezte Neumann Ferenc Alba Juliáról. (Románia.)

DR. RIEGLER TIBOR A MIEFHÖE DÍSZELNÖKE. Dr. Riegler Tibort, aki tavaly a magyar zsidó ifjúságot képviselte a nyoni diákkonferencián és akinek két éves elnöksége alatt a Miefhoe sokat fejlődött, most a Miefhoe díszelnökévé választotta.

GYORSÍRÓVERSENYDÍJ. Az idei országos férfi- és női gyorsíróversenyen a német és az angol gyorsírás első díját Löw Lili nyerte.

HALÁLOZÁS.

Súlyos csapás érte Gábor Gyula kormányfőtanácsost, az Országos iroda alelnökét, felesége súlyos szenvedés után elhunyt. A gyászoló család iránt általános részvét nyilvánul meg. Az elhunytat dr. Hevesi Simon vezető főrabbi búcsúztatta.

Fonfeder Mózesné, szül. Rosenbaum Karolin (Békéscsaba) november 16-án elhunyt. A 33 éves fiatalasszonyt Békéscsabán az egész város osztatlan részvéte mellett temették el. Tiegermann főrabbi búcsúztatta.

RÓZSAHEGYI JENŐ, az ismert professzionista boxoló, aki mint oktató úgy külföldön, mint Budapesten jó nevet szerzett, IX., Lónyay-u. 7. szám alatt boxönvédelem iskolát nyitott. Speciális gyermekkurzus már négy éves kortól orvosi felügyelet mellett.

Szőrmebunda

bevásárlása előtt tekintse meg a 43 éve közismert

Reitmann

szücs- és szörme-áruház
modelljeit

Andrássy-út 17

Telefon 26-9-32

Legolesőbb és legmegbízhatóbb
bevásárlási tórrás
Csakis képesített szücsmesternél
vásároljon! Szombaton zárva

KÉPESÍTETT SZÜCSMESTER

Fűzők

BORGIDA fűzőszalónban VI., Nagymező-utca 26

melltartók, stb. készen vagy méret után
legjobb, legolcsóbb!

Kombinéfűzők P 18-161

Harisnyák nagy választékban!

Hívatkozzon e lapra,
5% engedményt kap

HIBAIGAZÍTÁS. Múlt számunkban *Izsák Arnold* novella kötetének ismertetésénél tévedésből rosszul közöltük a könyv címét. Az értékes munka helyes címe: *Mentő csillagok a zsidó éjszakában.*

IFJ. KLEIN SÁMUEL ORTH. KÓSER FALATOZÓ- és kifőző-üzletemet Gyöngyösön (Luby-házban), Markovics és Steinitz cipőüzletek mellé helyeztem át. Kitűnő házikoszt, kereskedelmi utazók részére olcsó árak.

„TENOIM“ HÁZASSÁGKÖZVETÍTÉSI IRODA, alaposan feldolgoz minden beérkezett ajánlatot. Nagy tapasztalat, érzék és hozzáértés az egymáshozillóság tekintetében. Korrekt, diszkrét és feltétlen megbízható. Óriási összeköttetés. Kiterjedt ismeretség zsidó körökben. Cégnélküli diszkrét levelezés. Fogad: Szombat és ünnepnap kivételével naponta délután 3—6 óráig VI., Laudon ucca 6.

Templomi hímzéseket

készít művészi kivitelben, régi hímzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MÜTERME

Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut 856—32

*A Mult és Jövő Művészeti Szalónjának
Ezer karikatúra-kiállítása
meghosszabbítva december hó végéig!*

Megtekinthető: délelőtt 9—1-ig, délután 3—6-ig

GROSZ LIPÓT

uriszabó termei
B U D A P E S T
VI., Vilmos császár-út 17. sz.
Telefon: Automata 10•7•73

Raktáron csakis elsőrendű angol szöveteket tart * Szabása a divatnak teljesen megfelelő * Kiállítása elsőrendű, a legkényesebb ízlést is kielégíti * Árai rendkívül mérsékelték Fazonmunkát készségeggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jót kap

Szép, olcsó zsidótárgyú
könyvek

kaphatók a

R E M É N Y

Kivánatra díjtalan
könyvjegyzék!

zsidó ifjúsági folyóirat
kiadóhivatalában

Budapest, IV., Magyar-utca 3. sz.

Ritka alkalom!

A házat eladom esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözökös költségessége folytán egyenként is minden elfogadható árért eladom.

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88

(saját ház) Telefon: 515—81

HOFFMANNI

**KÉPKERETGYÁR
BUDAPEST**

IV., KÁROLY-KÖRÚT 28.
IV., GERLÓCZY-UCCA 5.

TELEFON:
892-39.
893-05.

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-ut 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára

